

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger

Citation: Kierkegaard, Søren: "Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 11*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2006 , s. 1. Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter:
<https://tekster.kb.dk/text/sks-tsa-txt-shoot-ide046dfc3-45c4-43f2-a72a-d7b9e0becf37.pdf> (tilgået 05. august 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 11

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.
[Læs CC0-erklæringen](#)

* Tvende ethisk-religieuse

Smaa-Afhandlinger

Af

H. H.

Kjøbenhavn
Gyldendalske Boghandling
Trykt hos Louis Klein
1849

Forord

Disse to Smaa-Afhandlinger ville væsentligen vistnok kun kunne interessere Theologer.

H. H.

Indhold

Har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden?

Digterisk Forsøg.

Om Forskjellen mellem et Geni og en Apostel.

Har et Menneske Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden?

Et eenligt Menneskes Efterladenskab

Digterisk Forsøg

af

H. H.

Forord

Dette Forord indeholder intet videre end en Besværgelse, at Læseren først vil øve sig i at aflægge en Deel af sin sædvanlige Tankegang. Thi ellers vil Problemet, som det her er fremstillet, slet ikke være til for ham – og besynderligt nok, just fordi han allerede længst er færdig med det, men i omvendt Stilling.

1847 i Slutningen.

Introduction

Der var engang en Mand. Han var som Barn bleven strengt opdragen i den christelige Religion. Han havde ikke hørt Meget af Det, som ellers Børn høre, om det lille Jesus-Barn, om Engle og deslige. Derimod havde man desto oftere fremstillet den Korsfæstede for ham, saa dette Billede var det eneste og det eneste Indtryk, han havde af Frelseren; skjøndt et Barn, var han allerede gammel som en Olding. Dette Billede fulgte ham saa Livet igjennem; han blev aldrig yngre, og kom aldrig bort fra dette Billede. Som det fortælles om en Maler, der i Samvittighedens Angest ikke kunde lade være at see tilbage efter den Myrdedes Billede, som forfulgte ham: saaledes kunde han, elskende, ikke see bort fra dette Billede, der drog ham til sig, ikke et Øieblik. Hvad han som Barn fromt havde troet, at Verdens Synd krævede dette Offer, hvad han som Barn eenfoldigt havde forstaaet, at Jødernes Ugudelighed i Styrelsens Haand var Betingelsen for, at denne Rædsel kunde afstedkommes: det troede han uforandret og han forstod det uforandret.

Men efterhaanden som han blev ældre, fik dette Billede end mere Magt over ham. Det var ham, som fordrede det i eet væk Noget af ham. Thi det havde han da altid fundet ugudeligt, at man indlod sig paa at male dette Billede, og ligesaa ugudeligt kunstnerisk at betragte et saadant malet Billede, for at see om det lignede – istedetfor selv at vordre Billedet, der lignede Ham, og med en uforklarlig Magt dreves han til at ville ligne Ham, forsaavidt da et Menneske kan ligne Ham. Dette var han sig nemlig bevidst, at der intet Formasteligt var i hans Begjering, som kunde han noget Øieblik forglemme sig selv i den Grad, at han formasteligt kunde glemme, at denne Korsfæstede var Gud, den Hellige – han en Synder. Men det at ville lide for den samme Sag, indtil Døden, deri var jo intet Formasteligt.

Saaledes omgikkes han i Stilhed dette Billede; han taledes aldrig til noget Menneske derom. Men Billedet kom ham bestandigt nærmere og nærmere, dets Fordring til ham blev ham bestandig inderligere og inderligere. Dog at tale derom til Nogen var ham en Umulighed. Og just dette var jo Beviset for, hvor dybt denne Sag beskæftigede ham, Beviset for, at det ikke havde været umuligt, at han engang havde gjort derefter. Thi Taushed og Handlekraft svare ganske til hinanden; Taushed er Handlekraftens Maalestok; et Menneske har aldrig mere Handlekraft, end han har Taushed. Ethvert Menneske forstaaer meget godt, at det at handle er noget langt Større end det at tale derom; er han derfor sikker paa sig selv, at han kan gjøre det, og har han besluttet, at han vil gjøre det, saa taler han ikke derom. Hvad et Menneske i Forhold til at handle taler om, er just Det, hvori han ikke er sikker paa sig selv. En Mand, der med Lethed overvinder sig selv til at give ti Rbd. til de Fattige, saa det falder ham ganske naturligt, saa han finder – ja her har vi det – at det ikke er Noget at tale om: han taler aldrig derom. Men maaskee skal Du høre ham tale om, at han agter engang at give tusind Rbd. til de Fattige – ak, de Fattige maae saa vist nøies med de ti. En Pige, der har Inderlighed nok til at sørge hele sit Liv stille men dybt over en ulykkelig Elskov, hun taler ikke derom. Men i Smertens første Øieblik skal Du maaskee høre hende sige, at hun vil aflive sig selv – vær rolig, det gjør hun ikke, just derfor talte hun derom, det var en forfængelig Tanke. Den Bevidsthed med sig selv, at man kan og vil, den mætter ganske anderledes end al Snakken. Derfor snakkes der kun om Det, i Forhold til hvilket man mangler denne Bevidsthed med sig selv. Den Følelse, man i Sandhed har, taler man aldrig om; kun den Følelse, man ikke har, eller den Følelsens Grad, man ikke har, snakker man om. Loven er ganske simpel, i Forhold til det Onde denne. Har Du en Mistanke til et Menneske, der er Dig kjert, at han muligen omgaaes lønligt een eller anden forfærdelig Tanke: saa see blot at faae ham til at sige det, helst saaledes, at Du narrer ham det fra, som var det Ingenting, at der end ikke i Meddelelsens Øieblik bliver Fortrolighedens Pathos. Er Du selv i det Tilfælde, paa Veie til at blive indesluttet med en forfærdelig Tanke, saa tal til en Anden derom, men helst i Fortrolighedens pathetiske Form; thi vilde Du meddele ham det i Spøg, turde det let være en af Din Indesluttethed opfundne Underfundighed, der blev Dig selv værst. Men i Forhold til det Gode er Loven ogsaa den samme. Er det Din oprigtige Alvor med en Beslutning – for Alt tal aldrig eet Ord om den til noget Menneske. Dog behøver alt Dette jo egentligen ikke at siges, det hjælper heller ikke Nogen at det siges; thi

den i Sandhed Besluttede han er **eo ipso** taus. Det at være besluttet er ikke Eet, det at være taus noget Andet; det at være besluttet er just at være taus – som han var det, om hvem her er Talen.

Han levede da hen Aar efter Aar. Han omgikkes kun sig selv, og Gud, og dette Billede – men han forstod ikke sig selv. Dog manglede han ingenlunde Villighed eller *πλεροφoρiα*, tvertimod han fornåm en næsten uimodstaaelig Trang til at vorde det liigt. Tilsidst vaagnede der en Tvivl i hans Sjel, en Tvivl, hvori han ikke forstod sig selv: om et **Menneske** har Lov til at lade sig ihjelslaae for Sandheden.

Over denne Tvivl grundede han nu aarle og silde. Hans mange Tanker ere som i kort Indbegreb Indholdet af denne lille Afhandling.

A

1. Læren om Jesu Christi Død og Opoffrelse har naturligviis siden Christendommens Begyndelse fra Aarhundrede til Aarhundrede været Gjenstand for Tusinders og Tusinders Betragtning og Overveielse. Min Sjel hviler ganske i Troen, forstaaer sig ganske i at troe. Kun een Tvivl har en tidlang ængstet mig, en Tvivl, som jeg aldrig har seet fremsat af en Tvivlende, og aldrig besvaret af en Troende. Denne Tvivl lyder saaledes: **det kan jeg vel begribe, at Han, den Kjerlige, af Kjerlighed kunde ville offere sit Liv; men dette kan jeg ikke begribe, at Han, den Kjerlige, kunde lade Menneskene blive skyldige i at slaae Ham ihjel, kunde tillade, at dette skete, mig synes, at Han af Kjerlighed maatte have forhindret dem deri.** Dog er det nu lykkedes mig ogsaa at fjerne denne Tvivl; hvorledes, vil jeg her gjøre mig Rede for, da det hænger nøie sammen med Besvarelsen af mit Problem.

2. Hvad *Philosopherne* sige om Christi Død og Opoffrelse er ikke værd at reflektere paa. Thi *Philosopherne* vide i denne Henseende ikke hvad de tale om – det veed jeg; de gjøre, hvad de ikke vide, og vide ikke hvad de gjøre.

3. Med *Dogmatikerne* er det en anden Sag. De gaae ud fra Troen. Deri gjøre de vel; ellers er der heller slet Intet at tale om, at grunde over – undtagen philosophice i Luften. De søge da at begribe, hvorledes Guds Retfærdighed og Menneskets Synd concentrerede ere: Forsoningens Mysterium. Dog Alt hvad herom kan siges indeholder Intet til Besvarelse af hiin min Tvivl. Dogmatiken grunder over dette historiske Faktums evige Betydning, og gjør ingen Vanskeligheder med Hensyn til noget Moment i dets historiske Tilbliven.

4. Men Jesu Christi Død og Opoffrelse er jo som Dogma en historisk Begivenhed. Man kan altsaa spørge: hvorledes gik det til, hvor i al Verden var det dog muligt, at Christus kunde blive korsfæstet? Her svarer saa *Theologien*, at det var Jødernes Ugudelighed, dog saaledes, at denne, skjøndt oprørsk mod Gud og de Skyldige tilregnelig, i en dybere Forstand maatte tjene Guds Hensigt, og, hvad dog oftest glemmes, Christi fri Betragtning. Man kunde nu vistnok i denne Henseende anstille mange flere Betragtninger, end ordentligviis gjøres, for at belyse dette Historiske, for ret at gjøre det nærværende – thi det Evige, det Guddommelige deri er jo et bestandigt Nærværende. Dette kan vistnok ogsaa enhver Troende gjøre. Men hvad der er i sin Orden, den Troende vil det ikke gjerne, fordi den Helliges Død for ham har ganske anden Betydning, saa han ugjerne paa den Maade sysler med dette, men hellere troer, fordi han *skal* troe, end, som det meningsløst hedder, *fordi han kan begribe*. De derimod, der have en forfængelig Lyst til at blive sig selv og Verden vigtige ved at anstille saadanne Reflexioner, formaae i Almindelighed ikke at gjøre det.

a) Man kunde saaledes spørge: hvor var det dog muligt, at Christus kunde blive korsfæstet? Saa kunde man til Svar stræbe at vise, at Han, som det Absolute, maatte ligesom sprænge den Relativitet, hvori nu engang Menneskene leve, fordi de kun ere Mennesker. Hans Død var da, græsk forstaaet, som en rædsom Art af Nødværge af den *lidende* Menneskehed, der ikke kunde bære Ham. Men dette Svar er forfeilet, ja letsindig-blasphemisk, hvis det fortier, at den Relativitet, hvori Menneskene leve, er Synden.

b) Man kunde spørge: hvor var det dog muligt, at Christus kunde blive slagen ihjel, Han som i Intet, Intet søgte sit Eget, hvor er det muligt, at nogen Magt eller noget eneste Menneske kan collidere med Ham? Svar: just derfor blev Han slagen ihjel, fordi Han i Intet søgte sit Eget. Just derfor vare de Ringe og de Fornemme lige forbittrede paa Ham; thi hver af dem søgte sit Eget og vilde, at Han skulde i Egenkjerlighed holde sammen med dem. Han blev just korsfæstet, fordi Han var Kjerlighed, eller videre udført, fordi Han ikke vilde være egenkjerlig. Han levede derfor ogsaa saaledes, at Han lige saa meget maatte blive til Anstød for de Fornemme som for de Ringe; thi Han vilde ikke tilhøre nogen af Parterne, men være hvad Han var, Sandheden, og være det i Sandhedskjerlighed. De Mægtige hadede Ham, fordi Folket vilde gjøre Ham til Konge, og Folket hadede Ham, fordi Han ikke vilde være Konge.

c) Man kunde for at oplyse dette Historiske vise, hvorledes det, at Han først syntes at ville have Kongemagten, netop hørte med, for at Han kunde blive korsfæstet. Thi skal der i Livets Forhold ret komme Lidenskab, og i Lidenskaben Flamme, maa der Træk til. Men Træk er Dobbeltbevægelse, Krydsningen af to Luftstrøg. Netop det, at Jøderne havde fæstet hele deres Opmærksomhed paa Ham, saa de vilde gjøre Ham

til Konge, netop det, at Han selv i Begyndelsen et Øieblik, som det syntes, slog ind paa denne Retning: netop det blev Braadden i Forbittrelsen, blev i Hadets Rasen det Blodtørstige, da Han saa dog ikke vilde. Han var Tiden i høi Grad vigtig, den vilde i Ham hellere end gjerne see den Forventede, den vilde næsten paanøde Ham det og tvinge ham ind i Charakteren – men at saa han ikke vilde være det! Christus var den Forventede, og dog blev Han korsfæstet af Jøderne, og blev det just, fordi Han var den Forventede. Han var Samtiden altfor betydningsfuld, til at her kunde være Tale om, at lade Ham saadan upaaagtet, nei, her gjaldt det enten – eller, enten elske eller hade. Jøderne vare saaledes indtagne af den Idee, at Han maatte være den Forventede, at de ikke kunde udholde den Tanke, at Han ikke vilde tage mod al den tilbudne Herlighed. Dette vil sige, det er Verdens-Conflikten mellem to Forestillinger, Øieblikkets og Evighedens, om hvad der skal forstaaes ved »den Forventede.« **In abstracto** er Christus Alle den Forventede, og Han er det evigt. Men nu kommer Conflikten. Det selvsyge, indbildske Folk vil tage sig Ham til Indtægt for deres Egenkjerlighed: Christus skal være »den Forventede,« men redigeret af Øieblikket. Ved et Øieblik ligesom at give efter, lokker Han denne deres Idee til at blive aabenbar – og nu, nu bliver det Skridt for Skridt aabenbarere, at det er i Evighedens Forstand Han er den Forventede. Samtiden har derfor vistnok, vildfarende som den var og rasende i sin Vildfarelse, rasende over at have taget fejl af Ham, rasende over at have villet gjøre En til Konge, der forsmaaer det, rasende over at have gjort den Tilstaaelse, hvorledes den i dens Forstand trængte til Ham – Samtiden har vistnok anseet Christi Liv for en uhyre hovmodig Stolthed. Det har derfor vistnok for Mange ind i deres ugudelige Vildfarelse lydt som en retfærdig Nemesis, disse Ord: min Gud, min Gud, hvi haver Du forladt mig. Men ogsaa alt Dette hører med til Jødernes Skyld, med til at belyse den som Ugudelighed, at de i den Grad have været opmærksomme paa Christus, at her ikke kan være Tale om almindelig Misforstaaelse. De have tvertimod seet op til Ham, villet pege paa Ham, villet være stolte af Ham, nu ret tilgavns og mere end nogensinde foragte alle andre Folk – hvis Han blot vilde have tjent deres Herskesyge. Det vil sige, de havde fattet Hans uendelige Overlegenhed. Og dog vilde de ikke bøje dem under Ham, ikke lære af Ham, hvad der betræffende »den Forventede« var Sandhed; de vilde herskesygt, at Han skulde tjene dem, føie deres Lyst – for saa at forgude Ham, en Forgudelse, der da i en anden Forstand var blevet Selvforgudelse, idet den smigrede deres Herskesyge, derved ogsaa, at Han jo var bleven dens Invention. Det vil sige, de havde fra Fædrene Forudsætninger nok, og de havde forstaaet nok til at kunne forstaae Ham, hvis de havde villet, men de *vilde* ikke forstaae Ham. Eet er det, naar en Tid forhaaner og forfølger en Mand, som Tiden bogstavelig ikke kan forstaae, men maae ansee for gal. Saaledes naar Samtiden forhaanede Columbus; thi Samtiden kunde med sin bedste Villie ikke faae det i sit Hoved, at der skulde være en anden Verdensdeel. Et Andet, at en Samtid forstaaer en Mands uhyre Overlegenhed, just er forgabet i ham, men saa frækt (selv om det er ved Smiger) vil tiltrodse sig, at han skal være Det, den vil gjøre ham til – istedetfor at underordne sig ham og lære af ham.

d) Man kunde, for at belyse dette Historiske, vise, hvorledes den historiske Situation, menneskelig talt, maatte bidrage til at ophidse Jøderne imod Christus. Det national- og religieus-stolte Folk sukkede bundet i foragtet Trældom, mere og mere afsindigt stolt; thi den Stolthed er den afsindigste, der oscillerer mellem at forgude sig selv og at foragte sig selv. Landet er i sin Undergang; alle Gemytter beskæftigede med Nationalitetens Bekymring; Alt Politik indtil Fortvivlelse. Og nu Han, han som kunde have hjulpet dem, Han, som de vilde have gjort til Konge, Han, af hvem de havde haabet Alt, Han, der selv et Øieblik ligesom gav Misforstaaelsen Medhold! Og nu, just nu i det Øieblik at udtrykke, og saa rædsomt afgjørende at udtrykke, at Han Intet, Intet havde med Politik at skaffe, at Hans Rige ikke var af denne Verden! De Samtidige maatte jo, forblindede som de vare, menneskelig talt, deri see det forfærdeligste National-Forræderi. Det var som havde Christus udsøgt den grelleste Modsætning, den meest forargende Modsætning, for ret at vise det Evige, Guds Rige – i Modsætning til det Jordiske. Thi naar jordisk Elendighed, et heelt Folks, Guds udvalgte Folks Tilværelse staaer paa Spil, saa det gjælder at være eller ikke-at-være, saa synes det, menneskeligt, som maatte dette Spørgsmaal først og fremmest komme i Betragtning. Modsætningen kan ikke være mere svælgende. I et lykkeligt Land i Freds-Tider er det Eviges Modsætning til det Jordiske ikke saa stærk. At sige til en riig Mand, Du skal først søge Guds Rige, er en mild Tale mod denne haarde, denne, menneskeligt, oprørende, at sige til en Hungrende, Du skal først søge Guds Rige. Altsaa, det var jo, menneskeligt, som et Forræderi mod Samtiden, mod Folket, mod Folkets Sag. Og derfor krænkede det da igjen saa dybt denne dobbelte Spydighed af den stolte Romer, af Pilatus: at sætte denne Indskrift paa Korset »Jødernes Konge«. O, det var dette det i Stolthed fortvivlende Folk havde ønsket sig, en Konge – og Han kunde have været det. Men nu lød Spotten dobbelt: over Ham, den Korsfæstede, at kalde Ham »Konge,« og over Jøderne – at kalde Ham »Jødernes Konge,« som for at vise Folket, hvor usselt og afmægtigt det var.

e) Man kunde, for at belyse dette Historiske, vise, hvorledes den Omstændighed, at det Hele foregaaer i Løbet af tre Aar, menneskeligt talt, bidrager til at motivere Christi Død. Med Farten af det første Indtryk af det Overordentlige (at ville gjøre Christus til Konge) styrter Slægten lige til den modsatte Yderlighed, til at slaae ham ihjel, det er, fra det *ligefremme* Udtryk for det Overordentlige styrter Slægten til det omvendte Udtryk for det Overordentlige. Men Tiden er ogsaa i en vis Forstand Samtiden saa knap tilmaalt, at den derved bringes i en exalteret, forstumlet Tilstand; der mangler, menneskeligt talt, en Pause, for at Samtiden kunde komme til at puste ud, en Pause mellem *Misforstaaelsen*, at Christus var den jordisk Forventede, og *Forstaaelsen*, at han var Aand og Sandhed. Havde Christus ikke været Sandheden, havde han altsaa kunnet skaane de Samtidige, afkjøle lidt ved Hjælp af Sandsebedrag, fjernet sig med behørige Pauser, fordeelt sit Liv paa tyve Aar, istedetfor at fortætte det i tre – og havde han været Menneske, havde han vel af en anden

Grund været nødsaget dertil – saa var han dog, menneskelig talt, maaskee ikke bleven ihjelslagen. Men i denne frygtelige Anstrengelse af, at det Guddommelige hver evige Dag er tilstede, i denne frygtelige Anstrengelse af, i saa kort Tid at skulle gennemgaae de størst mulige menneskelige Modsætninger mellem Ophøielse og Fornedrelse, i denne frygtelige Anstrengelse af tre Aar i Træk, uden det mindste Mellemlum, at skulle holdes i den størst mulige Spænding: er Slægten som ude af sig selv – og raaber nu korsfæst, korsfæst.

f) Dog hvortil alle slige Reflexioner, som maaskee bortlede mit Sinds Opmærksomhed fra Hovedsagen: Han sagde sig selv at være Gud. Det er nok, her, hvis nogensinde nogetsteds, gjælder det og absolut: enten – eller, enten falde tilbedende ned eller være med at slaae Ham ihjel, eller være et Umenneske, i hvem der ikke er Menneskelighed, som end ikke kan blive opbragt, naar et Menneske vil udgive sig for Gud.

Men med alt Dette er jeg endnu ikke kommen til hiin min Tvivl.

5. Min Tvivl lyder saaledes: hvor kunde den Kjerlige nænne at lade Menneskene blive saaledes skyldige, at de fik Hans Mord paa deres Samvittighed; maatte Han ikke, som den Kjerlige, paa enhver Maade have forhindret det, og saa hellere givet lidt efter, Han som havde det let nok, hvert Øieblik han vilde, at vinde dem for sig? Thi at et fortunlet Menneske strider med andre Mennesker saaledes, at han anseer dem for, hvad de jo ogsaa i Sandhed ere, de Stærkeste, og derfor slet ikke tænker paa dem, men ene paa at værge sig: det forstaaer jeg. Men allerede blot et *Menneske*, naar han har Sandheden paa sin Side og er sig dette bevidst, maa han jo i den Grad føle sig stærk, i den Grad den Stærkere ligeoverfor de Tusinde og Tusinde, at han kun uegentlig strider med dem, at al deres Modstand blot gjør ham veemodig, saa hvad, der især beskjæftiger ham, er Omsorgen for dem, at han kjerligt seer i enhver Henseende paa deres Bedste. Og nu Han, den evig Stærke, hvad kan alle Menneskers Modstand og Angreb have betydet Ham? Kan Han noget Øieblik have været bekymret for sig selv, maa Han ikke ene have været bekymret for dem, Han, den Kjerlige? Og i denne Kjerlighedens Bekymring maa jo netop det have været et Moment: om det dog ikke var for haardt mod dem, om det dog ikke var muligt at forskaane dem for det rædsomme Yderste, at slaae Ham ihjel.

6. Dog finder jeg nu ingen Vanskelighed for min Tro. Thi Han var ikke blot den Kjerlige, Han var Sandheden. Og for Ham, den Hellige, var Verden den onde, den syndige, den ugudelige. Her kan altsaa i al Evighed ikke være Tale om nogen Eftergivenesshed, uden at den **eo ipso** er Usandhed. Dernæst, Hans Død var jo Forsoningen og gjør altsaa Fyldest ogsaa for den Skyld, at korsfæste Ham; Hans Død har tilbagevirkende Kraft; ja, i en vis Forstand maa man sige, at Ingen er kommen saa let fra at slaae en Uskyldig ihjel, som just Jøderne; o, evige Kjerlighed: Hans Død er Forsoningen for Hans Død! Endelig var Han intet blot enkelt Individ, Han forholder sig totalt til Slægten, Hans Død er Forsoningen for hele Slægten; Slægtens Bestemmelse griber her pludselig ind i Forholdet mellem Ham og Jøderne.

Saaledes forstaaer jeg dette, forstaaer mig i at troe. Der er som en Collision, det maa vel have hørt med til Hans Sjelslidelse. I Kjerlighed vil Han døe Forsoningens Død; men for at Han skal døe, maa den medlevende Slægt blive skyldig i et Mord – hvad Han, den Kjerlige, jo saa ubeskrivelig gjerne vilde have forhindret: men forhindredes det, saa blev ogsaa Forsoningen umulig. Ak, og med hvert Skridt Han nærmede sig Maalet for sit Liv: at lide Døden, med hvert Skridt kommer dette Forfærdelige nærmere, at den medlevende Slægt maa blive saaledes skyldig. Dog blev Slægten ikke mere skyldig end den var – thi Han var Sandheden; men Slægten blev netop lige saa skyldig som den var – thi Han var jo Sandheden; Slægtens Skyld blev blot i Sandheden aabenbar. Og paa den medlevende Slægt tør man vel anvende Christi Ord »mene I, at hine Galilæer vare mere skyldige:« den medlevende Slægt er ikke mere skyldig end enhver anden, det er »Slægtens« Skyld, der bliver aabenbar. Han vil altsaa sin Død; dog er Han ikke Skyld i sin Død, thi det er Jøderne der sloge Ham ihjel – og dog vil Han jo døe Forsoningens Død, og med den *Hensigt* kom Han til Verden. Han har i ethvert Øieblik havt det i sin Magt at forhindre sin Død, ikke blot guddommeligt (ved Hjælp af de tredive Legioner Engle) men menneskeligt; thi Jøderne vilde hellere end gjerne i Ham see den Forventede, endnu i det sidste Øieblik har Han havt denne Mulighed for sig – men Han er Sandheden. Han vil sin Død; dog gjælder her ikke, hvad menneskeligt gjælder, at det er at friste Gud. Hans fri Beslutning, at ville døe, er i evig Overeensstemmelse med Faderens Villie. Naar et Menneske vil sin Død, da er det at friste Gud, fordi intet Menneske tør formaste sig til en saadan Overenskomst med Gud.

7. Saaledes forstaaer jeg mig selv i at troe. For Ham knæler jeg tilbedende, som et Menneske, eller som en Spurv, eller som mindre end Intet. Jeg veed og vel, hvad jeg gjør, og jeg veed, at jeg aldrig har knælet for noget Menneske. Men jeg forstaaer mig selv i at troe. Og vilde saa en lille Pige, der i mig saae et Indbegreb af al mulig Viisdom og Dybsind, sige til mig »kan Du *begribe* det, eller dog Noget deraf, eller dog skimte en Smule?« saa vilde jeg svare »nei, min Pige, ikke mere end en Spurv kan begribe mig.« At *troe* er at troe det Guddommelige og Menneskelige sammen i Christo. At *begribe* Ham er at begribe Hans Liv menneskeligt. Men at begribe Hans Liv *menneskeligt* er saa langt fra at være mere end at troe, at det, hvis der derhos ikke troes, er at tabe Ham, da Hans Liv er, hvad det er for Troen, det *guddommeligt*-menneskelige. Jeg kan *forstaae mig selv i at troe*; jeg kan forstaae mig selv i at troe, medens jeg derhos i en relativ Misforstaaelse kan begribe dette Livs menneskelige Side: men begribe Troen, eller begribe Christum kan jeg ikke; jeg kan tvertimod forstaae, at det, heelt og holdent at kunne begribe Hans Liv er den absoluteste, tillige en

blasphemisk Misforstaaelse. See, dersom det derfor kom an paa legemlig Styrke, saa vilde jeg bede Gud at give mig den; og da det ikke er saa, vil jeg bede Gud (jeg tør og love ham, at det betroes en Redelig), at han vil give mig Aandskræfter til at knuse al den Indbildskhed, der formeentligen vil begribe, at knuse den, eller at styrte den ned i Uvidenheden, der hvor jeg selv er – tilbedende.

B

1. Præsten, collectiv forstaaet, prædiker jo om hine Herlige, der offrede deres Liv for Sandheden. I Reglen antager Præsten vel, at der Ingen er tilstede i Kirken, som kunde falde paa at vove noget Saadant. Naar han da ved privat Kjendskab til Menigheden som Sjelesørger har tilstrækkelig forsikkert sig derom, saa præker han frisk væk, han ordentlig declamerer og aftørrer Sveden. Hvis der den næste Dag kom hjem til Præsten et af disse besluttede Mennesker, som ikke declamere, en stille, beskeden, maaskee uanseelig Mand, der meldte sig som Den, hvem Præsten havde revet hen ved sin Veltalenhed, saa han nu havde besluttet at offre Livet for Sandheden: hvad saa? Saa vilde Præsten vel godmodig tale saaledes: Ih, Gud Fader bevares, hvor falder De paa Sligt; reis, adspred Dem, tag et Laxativ. Og dersom da denne uanseelige Mand, uforandret stille, beskedent fæstede sit Blik paa ham, og med dette Blik fæstet paa ham vedblev at tale om sin Beslutning, men i de beskedneste Udtryk, som en besluttet Mand gjerne gjør; saa vilde Præsten vel tænke, gid det Menneske var langt borte. – Eller dersom det dog var en dygtigere Præst, han kom til, saa vilde denne vel tale alvorligere med ham, see at faae at vide, hvem han havde for sig, og, hvis han fandt Sandheden i Manden, da ære hans Mod.

Men mit Problem kom slet ikke paa Omtale: **har et Menneske Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?** Eet er det jo: *har jeg Mod til det;* noget Andet: *har jeg Lov til det?* Som der paa et Thermometer er en Plus- og en Minus-Scala, saaledes er der ogsaa i det Dialektiske en ligefrem Scala og en Omvendtheds Scala. Men saaledes omvendt seer man sjeldent eller aldrig det Dialektiske benyttet i Menneskenes Tænkning over det at handle i Livet; man kommer ikke til det egentlige Problem. Menneskene kjende fordetmeste kun det ligefremme Dialektiske. Oftere har jeg læst store filosofiske Værker, hørt Forelæsninger fra Begyndelsen til Enden; det er ogsaa forekommet mig hele Tiden under Læsningen og under Foredraget at jeg forstod Udviklingen – kun faldt det mig af og til paa: det var en uhyre lang Indledning, hvor vil Forfatteren eller Docenten blive færdig. Men hvad skeer: Bogen er ude, Forelæsningen forbi – og hvad mere er, Gjenstanden skal nu tillige fuldkommen være forklaret og udtømt. Og jeg, som troede, at vi nu skulde til at begynde, jeg kan naturligviis saa ikke forstaae det Mindste af hvad jeg dog meente at forstaae. Saaledes i dette Tilfælde. Man taler om hvad Mod der hører til for at offre sit Liv i Sandhedens Tjeneste, man fremstiller alle Farerne, man lader de Fleste gyse tilbage for dem, kun han, den Modige, gaaer i dem, endeligen i Dødens Fare, han beundres – Amen!

Og her netop begynder jeg, ikke ved hans Død, det var bagefter, men ved den Antagelse, at i Henseende til Mod, er Alt i sin Orden og Rigtighed. Nu begynder jeg: **har et Menneske Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?**

2. Naar en Mand bliver ihjelslagen for Sandheden, saa maa der jo være Nogle, som slaae ham ihjel, det er da vel klart nok. Min Antagelse er, det maa ikke glemmes, at det virkelig er for Sandhedens Skyld han ihjelslaaes. Det kan til sine Tider være en Regjering, geistlig eller verdslig, der gjør det, til andre Tider Mængden. Det kan stundom ogsaa skee efter Lov og Dom; men er det vist, hvad jeg jo antager, at det er for Sandheden, han bliver ihjelslagen, saa hjælper det kun lidt med Lov og Dom, thi hvad er Lov og Dom uden Sandhed! Altsaa, De, der slaae ham ihjel, de faae et Mord paa deres Samvittighed. Har jeg nu Lov til det, eller har et Menneske Lov til for Sandhedens Skyld at tillade Andre at blive skyldige i et Mord? Er *min Pligt mod Sandheden* saaledes, eller byder *min Pligt mod mine Medmennesker* mig ikke heller at give lidt efter? Hvor langt gaaer min Pligt mod Sandheden og hvor langt min Pligt mod Andre?

De Fleste forstaae vel ikke, hvormed jeg taler. De tale, i Forhold til en Medlevende, om det Ubesindige i at vove sig i Kast med Magter, som kunne slaae Een ihjel, de beundre den Afdøde, der har havt dette Mod. Men derom taler jeg slet ikke. Jeg antager, at dette er i sin Orden, at den Tænkte Intet mangler mindre end Mod, jeg taler heller ikke om det Ubesindige i at vove sig i Kast med Magter, som kunde slaae En ihjel. Jeg taler om en ganske anden Magt, der, hvis den slaaer ihjel, for evigt ihjelslaaer, jeg taler om en ganske anden Magt, han maaskee ubesindigt vover sig i Kast med, om *Ansaret*: har et **Menneske** Lov til at gaae saa vidt, har han, selv om han har Ret, og Sandheden paa sin Side, Lov til at gjøre Andre saaledes skyldige, har han Lov til at tage en saadan Straf over Andre? Thi det er jo let nok at see, at just i det Øieblik, de mene at straffe ham ved at slaae ham ihjel, straffer han dem rædsomt ved at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel. Der er næsten intet Forhold mellem dette: at blive uskyldigt slaaet ihjel, den Smule Lidelse – og saa den Forbrydelse, at have slaget en Uskyldig ihjel, der leed for Sandheden. – De Fleste tænke som saa: dertil fordres Kraft, det er at være stærk, at have Mod til at lade sig slaae ihjel; lad dem, der gjøre det, dem, der slaae ham ihjel, om hvad de gjøre. Selv Den, der seer adskilligt dybere end de Fleste, selv en væsentlig Ironiker tænker vel med uforfærdet Vittighed saaledes: hvad kommer det mig ved, at jeg bliver slagen ihjel –

det vedkommer »egentligen« kun dem, som gjøre det. Men derom, eller saaledes taler jeg ikke, jeg taler om noget ganske Andet, som dog maaskee fordrer mere Kraft og ganske anderledes betegner den Stærke: med Mod til at lade sig slaae ihjel, med Ataraxie til at fatte hiint dybsindige Ironiske, kjerligt at *bekymres for de Andre*, for dem, der, hvis man skal blive slagen ihjel, maae blive skyldige i at slaae En ihjel. Jeg taler om: med Mod til at lade sig slaae ihjel i Frygt og Bæven til bekymres for sit Ansvar. Har nemlig et Menneske virkelig, i Forhold til Andre, afgjørende Sandheden paa sin Side (og det maa han jo have, hvis der skal være Tale om at blive ihjelslagen for Sandheden), saa er han ogsaa afgjørende den Overlegne. Og hvad er Overlegenhed? Det er, i samme Grad som Overlegenheden er større og større, det mere og mere forøgede Ansvar. Thi det er just ingen magelig Sag i Sandhed at være den Overlegne, det er, i Sandhed at være det, og, hvad deri ligger, sandt at forstaae sig selv i at være det.

Altsaa har jeg, har et **Menneske** Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

3. Sjældent falder det vel et Menneske ind at beskæftige sig med den Tanke: at være villig til at ofre sit Liv for Sandheden. Enhver derimod har jo ofte hørt og læst om hine Herlige, som, saa siges der, gjorde det. Man betragter altsaa kun det Forbigangne; deraf vel den bagvendte Tankegang. Ordentligviis antages formentligen, at det er gaaet saaledes til. En Mand har udtalt een eller anden Sandhed, dristigt, behjertet. Han selv har mindst tænkt paa, at denne Tale skulde føre ham til Døden. Men saa, saa, ja man veed ikke, hvordan det egentligen gik til, saa staaer han pludseligen og er dømt fra Livet – og saa dør han for Sandheden. Det Hele er altsaa Begivenhed, blot Begivenhed. Her bliver slet ingen Plads for (hvad der svarer til »Ansaret«) *den frie Medvirken i sin egen Død*, hvilket er den egentlige Sig-Offren for Sandheden. Han, den Ihjelslagne, er den Lidende, ikke den i ethvert Øieblik frit Lidende, der, fra Begyndelsen af og saa Skridt for Skridt frit samtykker i at ville lide, uagtet han hvert Øieblik har det i sin Magt at forhindre det, har det i sin Magt, ved at slaae lidt af paa Sandheden, endog at blive den Beundrede. Men de Fleste have ingen Forestilling om hvad Overlegenhed er, og om hvilken Overlegenhed det maa være, at have Sandheden paa sin Side, ingen Forestilling om Selvbestemmelsens Frihed i den frit Lidende, ved hvilken han er Medvirkende i sin Død og i at lade de Andre faae den Skyld paa deres Samvittighed, at slaae ham ihjel. Man lader Menneske staae ligeoverfor Menneske i et udvortes Forhold: de Andre slaae ham ihjel. Dog saaledes er aldrig Nogen bleven *offret* for Sandheden. Er han bleven offret, saa har han ogsaa (just fordi Frihed og Selvbestemmelse ere uadskillelige fra at offres, og Ansvar uadskilleligt fra Frihed og Selvbestemmelse) forstaaet, at han havde det i sin Magt, at forhindre sin Død, og altsaa, at han havde det Ansvar, at lade Andre blive skyldige i hans Død.

Det, der overhovedet beskæftiger Menneskene mindst, er just hvad der beskæftiger mig meest: Begyndelsen – Resten bryder jeg mig ikke stort om, især ikke stort om hvad der *hænder*. Jeg kan ikke beskæftige mig med Noget uden som Nærværende, og maa altsaa spørge: hvorledes kom det Menneske til at begynde? Det er af Begyndelsen jeg skal lære Noget. Kun af hvad han har gjort, og hvorledes han har gjort det, kan jeg lære: det maa jeg altsaa vide fra Begyndelsen af; af hvad der er hændet et Menneske kan jeg Intet lære.

Jeg tænker mig altsaa et Menneske, der har netop lige saa megen Reflexion, som han har Mod og Begeistring. En Saadan maa altsaa, idet han begynder, gjøre sig Rede for, hvortil dette kan føre. Han maa forstaae sig selv i, at hvis det skulde blive hans – nei, ikke hans *Skjebne*, thi det bliver det ikke; bliver han ihjelslagen for Sandheden, er det hans *Valg*. Han maa altsaa forstaae sig selv i at være frit Medvirkende i sin Død; han maa forstaae sig i det Ansvar, han paatager sig, hvori ogsaa er indeholdt det Omspurgte, Ansaret for at lade Andre blive skyldige i hans Død. Der maa i hans Liv i Særdeleshed komme et Øieblik, hvor han siger til sig selv: »skruer jeg nu det Sandes Bestemmelse end høiere op, saaledes som den i Sandhed er for mig, saa fører det mig til Døden, det maa ende med, at enten Regjeringen eller Folket (hvilken af disse tvende Magter han nu forholder sig til) slaae mig ihjel.«

Her er Problemet: har han Lov dertil. De Fleste ville vanskelig faae Øie paa det, de ville i Forhold til en Medlevende dadle hans Stridighed, at han saa haardnakket bliver ved, i Forhold til en Afdød beundre, at han saa udholdende vedblev. Jeg spørger: har han, har et **Menneske** Lov at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

4. »Han er selv Skyld i sin Død«, saaledes sige de Medlevende om En, der offerer sit Liv for Sandheden. Dette er just hvad der beskæftiger mig. Der er mangan Mand bleven slagen ihjel, Mangan er falden ned fra et Stillads o. s. v. – men Ingen har *offret* sit Liv for Sandheden, uden at han selv har været Skyld deri. Og dog, dersom han har offeret sit Liv for Sandheden, har han jo i ædlest Forstand været Uskyldig.

Men er han »selv Skyld i sin Død,« saa er her ogsaa Bevidstheden om, hvilken Brøde han lod de Andre gjøre sig skyldige i – og nu spørger jeg: har jeg Lov dertil, har et **Menneske** Lov til at gjøre det for Sandhedens Skyld, er det ikke en Grusomhed mod de Andre? De Fleste see vanskeligt mit Problem. Man taler om, at det er grusomt at slaae ham, den Uskyldige ihjel – men jeg spørger: var det ikke grusomt af ham, eller er det ikke grusomt af ham mod de Andre, at lade Sagen komme dertil, at de sloge eller at de slaae ham ihjel?

5. Hvad opnaaer et *Menneske* ved at blive offret for Sandheden, eller for at udtrykke det i mit Problems

Form, ved at lade Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel for Sandheden? 1) Han opnaaer at blive sig selv tro, at opfylde absolut sin Pligt mod Sandheden. 2) Fremdeles opnaaer han, maaskee at virke opvækkende ved sin uskyldige Død, og saaledes at hjælpe Sandheden til at seire. Det er ganske vist, at naar Menneskene have forhærdet sig mod Sandheden, da gives der intet Middel, der saaledes skaffer den Indgang, som at de faae Lov til slaae Sandhedens Vidne ihjel. Just i det Øieblik, Usandheden har aflivet ham, bliver den bange for sig selv, for hvad den har gjort, afmægtig ved sin Seier, hvilken netop er Usandhedens Nederlag; den bliver svag, nu den ikke mere har ham at stride med. Thi netop hans Modstand gav Usandheden Kræfter; i sig selv har den ingen Magt, hvilket nu bliver aabenbart, og stærkest, meest ironisk, aabenbart derved, at den ikke leed Nederlaget, men at den seirede, saa – Seiren viser, hvor afmægtig den er. Thi naar En lider et Nederlag, saa seer man ikke ganske, hvor svag han er; man seer, hvor stærk den Anden er. Men naar En seirer – og saa synker afmægtig sammen, saa seer man, hvor svag han er og var – og hvor stærk den Anden var, han, som narrede ham til at seire paa den Maade, narrede ham til at blive knuset, som intet Nederlag kunde knuse ham. 3) Endeligen vil hans Død for Sandhedens Skyld staae som et opvækkende Forbillede for følgende Slægt.

Men nu dem, der sloge eller slaae ham ihjel, kan Sandheds-Vidnets Død gjøre Noget for at tage Skylden fra dem, har Sandheds-Vidnets Død *tilbagevirkende* Kraft? Nei, det havde kun Christi Død, thi han var mere end Menneske, forholdt sig til hele Slægten. Og selv om det, at de blive skyldige i hans Død, hjalp dem til at blive opmærksomme paa Sandheden: deres Skyld bliver jo uforandret, maa vel nu kun vise sig større. Har jeg da Lov til at bruge et saa voldsomt, et saa rædsomt Opvækkelses-Middel? – De Fleste see vanskeligt Problemet. Man taler om det Rædsomme i at anvende Livsstraf for at tvinge en Mand til at antage Sandheden. Men jeg taler om det Rædsomme: at lade en Mand eller en Samtid blive skyldig i at slaae mig ihjel, for paa den Maade at opvække ham eller den til at antage Sandheden. Er dette Sidste ikke en langt ansvarligere Operation end det Første?

6. Kan Sandheden fritage for ethvert Ansvar i Henseende til den Skyld, at lade Andre blive skyldige i at slaae En ihjel for Sandheden? Ja, hvorfor ikke. Men (og nu vender jeg Spørgsmaalet anderledes end i det Foregaaende, hvor jeg derfor betvivlede dette: ja) kan jeg eller kan et *Menneske* i Forhold til andre Mennesker antages i den Grad at være i Besiddelse af Sandheden? Thi med Christus var det en anden Sag, Han var »Sandheden«.

Gives der for det ene *Menneske* i Forhold til andre *Mennesker* – stridende – en absolut Pligt mod Sandheden? Istedetfor at svare maa jeg udtrykke Svaret i et nyt Spørgsmaal, der tillige vender Sagen anderledes, end da jeg spurgte: har et Menneske, selv om han har Ret, og Sandheden paa sin Side, Lov til at lade Andre gjøre sig skyldige i et Mord (cfr. 2). Spørgsmaalet er: kan det ene Menneske i Forhold til andre Mennesker antages at være absolut i Besiddelse af Sandheden? Thi hvis ikke, er det jo en Selvmodsigtelse med den absolute Pligt mod Det, jeg ikke absolut er i Besiddelse af.

7. Dog saa kan jo Sandheds-Vidnet, naar han seer, at nu er Øieblikket indtraadt, at det bliver hans Død, saa kan han jo fra det Øieblik af *tie*. Har han Lov til det? Har han ikke den Pligt mod Sandheden, at tale – hvad det end skal koste? De Fleste ville vistnok forstaae dette modsat af, som jeg forstaaer det. De forstaae dette »hvad det end skal koste« om Villighed til at offre Livet; jeg forstaaer det om, at det skal koste det at lade Andre blive skyldige i et Mord. Har han Lov til at tie? Og sæt nu man tvang ham til at tale – naar han saa veed, at Sandheden, hvis han siger den, vil blive hans Død eller rettere vil bevirke, at de Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel: har han saa Lov til at sige en Usandhed? Og er han saa aldeles uden Ansvar, fordi jo de Andre tvang ham dertil, altsaa fordi de selv tvang ham til at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel?

8. Men saa kunde han jo, fra det Øieblik han, fordi han har de Andre i sin Magt, forudseer, at deres Striden maa ende med, at de slaae ham ihjel: saa kan han jo gjøre noget Andet. Thi at det er ham, der har de Andre i sin Magt, er det Sande. De Fleste forstaae det omvendt, at det er de Andre, de Stærke, der have ham i deres Magt; men dette er et Sandsebedrag. Sandheden er altid den Stærkeste; og han har dem just i sin Magt ved at kunne *tvinge* dem til at slaae ham ihjel, fordi han er den Frie, veed, at de Ufrie ere saaledes i Usandhedens Magt, at de maae slaae ham ihjel, hvis han siger det Sande saaledes og saaledes. Altsaa han kunde gjøre noget Andet, han kunde sige til dem: »jeg beder og besværges Eder ved Alt hvad helligt er, giver efter. Jeg kan det ikke, mig forpligter Sandheden, mig tvinger Sandheden – det Eneste, som tvinger mig. Men jeg seer, at det bliver min Død, jeg seer, at jeg altsaa bliver Skyld i den Skyld, som I faae paa Eder, at slaae mig ihjel. Og denne min Skyld vil jeg bede, ja trygle mig fri for; thi den frygter jeg – Døden ikke.« Men *naar de saa ikke kunne forstaae ham*, er han saa angerløs, at han lod dem blive skyldige? – Eller han kunde sige: »jeg lægger Ansvaret paa Eder for den Skyld, jeg paa en Maade faaer derved, at jeg lader Eder blive skyldige i min Død.« Er han saa angerløs?

9. Altsaa: »naar de saa ikke kunne forstaae ham.« Eller har et Menneske Lov til at sige: de *ville* ikke forstaae mig? Thi dette havde Christus Lov til. For Ham, den Hellige, Sandheden, var Modstanden Ugudelighed. Desuden Han, der var Gud og skuede i Hjerterne, Han vidste tillige, hvor stor deres Skyld var, Han, for hvem Intet var skjult, Han vidste, at de ikke *ville* forstaae Ham, saa altsaa hvad Skyld de bleve aabenbart skyldige i, var evig nøiagtigt svarende til hvad Skyld der boede i dem. Men har et *Menneske* i Forhold til andre Mennesker, naar det gjælder denne Yderlighed at lade sig slaae ihjel, har han Lov til at sige:

de *ville* ikke forstaae mig, deres Misforstaaelse er Ugudelighed? Kan et *Menneske* skue ind i Andres Hjerter og see? Det kan han jo dog vel ikke; men altsaa kan han jo heller ikke med Bestemthed vide, at Grunden til deres Modstand er den, at de ikke ville forstaae ham. Altsaa, tør et *Menneske*, naar Sagen er kommen til den Yderlighed, at lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel, tør han sige: de *ville* ikke forstaae mig?

Eller er det Dialektiske i Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske* ikke saaledes relativt (just fordi intet *Menneske* er det Absolute), at det slaaer om, og det at de ville slaae ham ihjel betyder ham, at han bør tvivlende vende sig mod sig selv, tvivle om han da virkelig har Ret, har Sandheden, siden de Andre (hvilke jo dog i Henseende til Sandheden qua *Mennesker* ikke kunne være absolut forskellige fra ham) ville slaae ham ihjel? Bør han ikke i ethvert Tilfælde standse det polemiske Forhold, og anvende ethvert tilladeligt Middel for at vinde dem for Sandheden? – Men naar saa dette mislykkes, som jo ofte just Mildhed i Stridens Hede er som Olie i Ilden, Forsonlighedens Forsøg det meest Ophidsende – hvad saa?

Er al Vildfarelse kun Uvidenhed, eller er der den Vildfarelse, som er Synd? Men hvis saa er, er den det da ogsaa i Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske*; thi at den i Forholdet mellem Christus og *Menneske* var det, er jo noget ganske Andet.

Det Usande i Socrates Adfærd var, at han var Ironiker, at han, som naturligt, ingen Forestilling havde om den christelige Kjerlighed, der just kjendes paa Ansvars Bekymring, Ansvar i Forhold til de Andre, medens han meente intet Ansvar at have paa de Samtidiges Vegne, men kun mod Sandheden og sig selv. Thi var dette ikke det Sande i det Socraticke om at Synd er Uvidenhed, at han, græsk, kun tænkte Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske*? Christeligt er Forholdet mellem Gud og *Menneske*, derfor er Vildfarelse Synd. Men gjælder dette Christelige i Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske*? Og hvis det ikke gjælder, hvis i Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske* al Vildfarelse er Uvidenhed, tør jeg saa lade Nogen blive skyldig i at slaae mig ihjel for Sandheden, er det ikke at straffe Uvidenheden for grusomt?

10. Christendommen lærer, at Verden er ond; jeg troer det som Christen. Men er det ikke for høit at bruge i Forholdet mellem *Menneske* og *Menneske*? Jeg har til denne Hensigt, beskæftiget med min kjereste Tanke at offre Livet, paa det omhyggeligste stræbt at lære *Menneskene* at kjende. Hvad jeg har forviset mig om, er, at ethvert *Menneske* er godmodigt, naar han er ene, eller naar man faaer Lov til at tale ene med ham. Saasnart det bliver »Mængde«, saa kommer Afskyelighederne – o, saa afskyeligt har aldrig, aldrig nogensinde ikke den værste Tyrann handlet som Mængden, eller som, hvad der er det endnu Forfærdeligere, den afskyeligt angerløse Mængde. Men Christus forholdt sig ikke som enkelt *Menneske* til andre, men væsentligen til Slægten.

Dog fremkommer her en Mislighed med Hensyn til Skyld-Tilregnelsen. Det seer jo ud som kunde »Mængden«, dette Phantom, dette Abstraktum blive skyldigt i, hvad ingen af de Enkelte, af hvilke denne »Mængde« bestod, vare skyldige i. Men at »tilregne« »Mængden« er en Latterlighed, ligesom at erklære Vinden skyldig. Den Udvei vilde derfor ikke hjælpe mig, at tænke Mængden som den Skyldige, og de Enkelte som uskyldige, saaledes forstaaet, at jeg, skjøndt *Menneske* turde sige, at »Mængden« *syndede* mod mig, men de Enkelte ikke, de vare blot vildfarende. Dette var heller ikke Tilfældet i Forhold til Christus, hver Enkelt i den Mængde, der syndede mod Ham, hver Enkelt syndede mod Ham.

Tør altsaa jeg, et *Menneske*, der selv tilhører den onde Verden, sige, at Verden i Forhold til mig er ond, er syndig, det er, at jeg er reen og hellig? Hvis ikke, saa er det jo, nær havde jeg sagt et Lapserie, men rigtigere sagt, det er Blasphemie at slaae saa stort paa: at lade sig slaae ihjel for Sandheden.

11. Eller forholder Sagen sig maaskee saaledes: hver Gang virkelig et *Menneske* skal blive ihjelslagen for Sandheden, betyder dette, at Sandheden er bleven dialektisk. Dette vil jeg nu forsøge; og lad mig saa passe paa ikke at bakke snagvendt, ikke at tale om hvad der er skeet og forbi, men tale om et Nærværende. Altsaa, De der slaae eller skulle (futura) slaae ham ihjel, de følge deres Forestilling om Sandheden, og have forsaavidt Ret i at slaae ham ihjel. Men have de Ret i at slaae ham ihjel, saa er det jo intet Mord, hvori de komme til at gjøre sig skyldige, de faaer intet Mord paa deres Samvittighed. Paa den anden Side Den, der bliver den Ihjelslagne, han maa jo dog vel have Sandheden, da det efter Antagelsen er for Sandheden, han vil blive ihjelslagen. Hvilket er saa hvilket? Saa bliver Sandheden jo selv tilsidst et Ubestemt, et Svævende, naar end ikke *det* til alle Tider staaer fast, at det er et Mord at slaae en Uskyldig ihjel, men at der gives Tilfælde, hvor det ikke er saa, hvor det med Forsæt og Overlæg at slaae en Uskyldig ihjel ikke er noget Mord, Tilfælde, hvor den Ihjelslagne ihjelslaaes for Sandheden, medens De, der gjøre det, ikke ere i Usandheden, men ogsaa have Sandheden.

Og om saa var, mit Problem bliver det samme: har jeg Lov til at lade mig slaae ihjel for Sandheden, det er, har jeg, antaget, at de Andre ikke faaer noget Mord paa deres Samvittighed, Lov til (hvad der følger af denne Antagelse) at antage mig i Henseende til Sandheden at staae saa fjernt fra andre *Mennesker*, saa høit over dem, saa langt foran dem, at der jo næsten intet Slægtskab bliver mellem os? Thi Udtrykket for Slægtskabet er: at de faaer et Mord paa deres Samvittighed; den anden Forklaring gjør dem omtrent til hvad Børn er i Forhold til den Ældre.

12. Men selv om saa var, at de Medlevende kunde slaae et Menneske ihjel for Sandheden uden at faae et Mord paa deres Samvittighed, paa Grund af deres Uvidenhed: han, den Ihjelslagne, maa jo dog efter sit Begreb ansee det for et Mord alligevel. Om det maaskee, naar Evigheden engang dømmet dem imellem, bliver Frifindelse paa Grund af Uvidenhed: han maa jo efter sit Begreb om, hvad Sandhed er, ansee sin Død for et Mord. Men saa beholder han jo Ansvar et alligevel, thi *sit* Ansvar maa han jo have i Forhold til *sit* Begreb om Sandhed. Det kan i hans Bekymring for sit Ansvar kun lidet hjælpe ham, om mulig de efter hans Begreb i et Mord Skyldige efter deres Begreb ere Uskyldige, uagtet det er faktisk, at det er dem, der sloge ham ihjel. Han skal jo i sit Ansvar gjøre Gud Regnskab efter hvad han forstaaer, altsaa for, at han tillod dem at blive skyldige i, hvad han selv forstaaer som et Mord.

Dette vil sige, dersom det, der skal gjøre dem, som blive skyldige, uskyldige, er, at de med deres bedste Villie umulig kunne forstaae ham, saa bliver Ansvar et kun desto større for at lade dem blive skyldige i et Mord; og det er næsten, som var hans Selvmord den eneste Udvei til at løse Collisionen. Var det ikke uhyre grusomt at lade eenfoldige Mennesker blive skyldige i at slaae En ihjel, fordi de ikke kunde forstaae En, saa de endog meente at gjøre Ret?

Men hvis det nu var, fordi de ikke *vilde* forstaae ham? Ja, dette har jeg engang besvaret mig: tør et **Menneske** i Forhold til andre Mennesker føle sig saa reen, at han tør kalde dem i Forhold til sig Syndere, istedetfor, at han jo, som de, er Synder for Gud? Men tør han ikke det, saa tør han jo heller ikke lade dem blive skyldige i at slaae ham ihjel for Sandheden.

Altsaa, tør et Menneske lade sig ihjelslaae for Sandheden?

C

1. Blandt de mange Latterligheder i disse taabelige Tider er dette dog maaskee det Latterligste, denne Yttring som jeg ofte nok har læst, skrevet som Viisdom, og hørt beundre som træffende: at man i vor Tid ikke engang kan blive Martyr, at vor Tid ikke engang har Kraft til at slaae En ihjel. Sie irren sich! Det er ikke Tiden, der skal have Kraft til at slaae En ihjel, eller gjøre ham til Martyr; det er Martyren, den vordende Martyr, der skal have Kraft til at give Tiden Lidenskab, her Forbittrelsens Lidenskab, til at slaae ham ihjel. Dette er Forholdet, og tillige Overlegenheden, uden hvilken Ingen i Ideen seet egentlig var Martyr, selv om han offrede Livet, eller rettere, satte det til, blev ihjelslagen. Den sande Overlegenhed arbejder altid paa to Steder, frembringer selv den Kraftyttring, der slaaer den ihjel. Naar saaledes en Straffeprædikant skal blive slaaet ihjel, saa er det ikke Tiden, der ved sin egen Kraft slaaer ham ihjel, det er ham, der, ved straffende at slaae eftertrykkeligt, giver Tiden Lidenskab til at slaae igjen. Lad det være den dorskeste Tid: en saadan Karl skal snart gjøre den lidenskabelig. Men en saadan Straffeprædikant vilde rigtignok være et Særsyn i den Tid, hvor det Ene er som det Andet. Som naar en Discipel, der skal have Prygl, Læreren uafvidende faaer anbragt et Klæde under Trøien, saa han ikke mærker Slagene: saaledes er en Straffeprædikant i vor Tid – af gode Grunde Menigheden behjælpelig i at underskyde en anden Skikkelse, der nu bliver afstraffet – til Menighedens Opbyggelse, Contentement og Fornøielse. Af gode Grunde; thi i hiint Tilfælde med Disciplen er der ingen Fare forbunden med at være Læreren, der skal slaae. Men i Sandhed at være en Straffeprædikant (ja her slaaer Begrebet om!) betyder ikke saa meget at slaae som at blive slaaet, eller at slaae, saa man bliver slaaet; jo flere Prygl Straffeprædikanten faaer, desto dygtigere er han. Derfor tør man ikke være den sande Straffeprædikant, eller derfor tør den Saakaldte ikke slaae virkelig til, fordi han meget godt veed og kun altfor godt forstaaer, at det ikke er Børn, han har for sig, men at de Andre, dem han skal slaae, ere langt, langt de Stærkeste, der slaae *virkeligen* igjen, maaskee ham ihjel; thi at være den store Straffeprædikant er at blive slaaet ihjel. Den saakaldte Straffeprædikant derimod, han slaaer – i Prædikestolen, og fægter i Luften, hvad vistnok ikke giver Tiden Lidenskab til at slaae ham ihjel. Paa den Maade opnaaer han sin latterlige Hensigt, at være den Latterligste af alle Vanskabninger: en Straffeprædikant som er æret og anset, hilset med Acclamation.

2. Naar et Menneske er Psycholog og har Mod til at bruge Midlet, saa er Intet lettere end at give et andet Menneske Kræfter, idetmindste Forbittrelsens. Hvor Mange blandt Socrates's Samtidige gjaldt det ikke om, at de, som han fortæller, kunde blive saa forbittrede, at de ordentlig vilde bide ham, hvergang han fratog dem – en Dumhed. Selv det meest piattede Fruentimmer kan man saaledes give Forbittrelsens Kræfter, at hun gjerne slog En ihjel. Og saaledes kan man ogsaa til enhver Tid blive Martyr, i Betydning af at blive ihjelslaaet; Intet er i en vis Forstand lettere, det Hele lader sig ganske systematisk arrangere. Men det maa han, der skal ihjelslaaes, kunne, han maa kunne give Tiden Forbittrelsens Kraft. Dersom jeg derfor saa et Menneske, hidtil Samtiden ganske ubekjendt, styrtet frem med den Forsikring, at han vil offere sit Liv, vil ihjelslaaes: saa vilde jeg rolig (thi jeg er saa vant til at omgaaes med saadanne Tanker, at jeg aldrig er roligere end hos dem) rolig, som en Vexeleer rolig betragter Mærkerne paa en Obligation for at see om den er ægte – jeg vilde rolig cassere ham. Et saadant Menneske vilde aldrig drive det til at blive slagen ihjel af en Samtid, selv om det iøvrigt var saa, at han virkelig havde Mod og var villig til at døe. Han kjender ikke Hemmeligheden; han mener aabenbart, at det er Tiden, der, som den Stærkere, skal gjøre det, istedetfor at

han skulde være Tiden saa overlegen, at han ikke lidende lader Tiden gjøre det ved sig, eller bestiller det hos den, men, fri, tvinger Tiden til at gjøre det. Juristerne have jo for Skik, ikke at anvende Dødsstraf, naar En af Livslede ønsker Døden; og saa klog er en Samtid ogsaa, hvad Fornøielse skulde den saa have af at slaae ham ihjel!

3) Altsaa, en Saadan tvinger ikke Tiden til at slaae ham ihjel. Nej, vil Du det, saa maa Du bære Dig anderledes ad. Lær først Din Tid nøie at kjende, især dens Vildfarelse, dens Lyst, dens Higen, hvad den egentligen vilde, dersom den maatte raade sig selv. Er Du i denne Henseende vel underrettet, saa udtaler Du Dette, det der dunkelt lurer i Tiden, begejstret, veltalende, henrivende, glødende. Dertil maa Du have Kræfter og Forudsætninger. Hvad skeer, ja ganske simpelt, det skeer, at Tiden forgaber sig aldeles i denne Udtalelse – Du bliver Tidens Beundring. Nu staaer Du ved Begyndelsen til at blive slagen ihjel; nu gjælder det, sving af, lige saa afgjørende, lige saa frastødende, og Du skal see, Samtiden faaer Lidenskab, der skal og snart gaee Inflammation i den. – Skal En kunne blive Martyr, maa han først og fremmest have været Tidens Beundring, ellers faaer han ikke Tiden med sig; han maa have været stillet saaledes, at han har havt det i sin Magt at bade sig i Beundring – men han har refuseret. Tilbageviist Beundring er i samme Øieblik absolut Lidenskab i Forbittrelse. Den, en Samtid har villet forgode – hvis han stolt – ja eller gudfrygtigt og sandt tilbageviser det: det bliver hans Død. – Ved at beregne de dialektiske Forhold kan man ganske simpelt bestemme det Hele. »Offeret« maa dialektisk forholde sig saaledes til Samtiden: han maa kunne være hvad Tiden i Øieblikkets Forstand kræver, være *Tidens Fordring*; ved at forfalske sin Mission er han **eo ipso** Tidens Afgud. I Sandhed forstaaet er han derimod, *hvad Tiden behøver* i Evighedens Forstand. Bliver han sig selv tro i at være det, saa er han **eo ipso** indviet til Døden. Han maa forholde sig til Tiden saaledes, at han kan løfte hele Tiden, rive den hen, medens denne jubler ham Bifald til: Ingen, Ingen kan saaledes frie til den, saa sikker paa dens Elskov. Og just som han har vundet den, maa han med endnu større Kraft støde fra, at det Usande ikke fremkommer, at han bliver et Produkt af Tiden. Thi det er det Tiden vil, den vil beundre sig selv i at beundre ham. Men hans Opgave er det netop, at lade Tiden forstaae, at Sandheden ikke er Tidens Opfindelse.

4. Dette kan jeg meget let forstaae. Jeg kan ogsaa see, at det herude er det Forfærdelige, at Sligt til en vis Grad jo kunde lade sig dæmonisk eftergjøre, være en rædsom udspekuleret Stridighed af et Menneske, der formastede sig til at ville lege med en heel Tid, og den forfærdelige Leeg, at blive slagen ihjel; kun endnu Forfærdeligere, hvis han bespotteligt søgte at indbilde sig og dem, at det var for Sandheden. Men jeg kan ogsaa see, at det kan i strengeste Forstand være Sandheden, og i Sandhedens Tjeneste, at der handles saaledes.

Altsaa, det lader sig gjøre. Men nu kommer Spørgsmaalet: har et **Menneske** Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden?

D

1. Spørgsmaalets Besvarelse vil afhænge af, hvilket Forholdet er mellem Menneske og Menneske i Relation til Sandheden; Alt dreier sig om dette: hvilken kan Heterogeniteten i Forhold til Sandheden være mellem Menneske og Menneske, hvor heterogen kan i denne Henseende det ene Menneske antages at være fra andre? Dog maa her først en Vanskelighed bringes frem. Jo mindre Heterogeniteten antages at være, desto nærmere ligger jo altsaa Muligheden af, at de Stridende egentligen kunde forstaae hinanden. Men ligger saa igjen ikke den Vending desto nærmere, at sige om de Andre: de ville ikke forstaae mig, de kunne nok? Og dog er, som viist blev (B. 9. 10. 11. 12.) dette just det høieste Udtryk for Heterogeniteten i Forhold til Andre, hvad derfor kun Gud egentligen kan sige: de ville ikke, det er Ugudelighed. Forunderligt! Dog skulde der ikke ogsaa være en anden Vending? Naar Heterogeniteten ikke er større end den antages, saa er det Forhærdelse af mig, at staae saa stivt paa Mit.

Altsaa, hvilken er Heterogeniteten? Kan et *Menneske* være berettiget til at betragte en Samtid som ond, eller er et Menneske ikke just som Menneske saa relativ i Forhold til andre Mennesker, at der i det Høieste kan være Tale om deres Svaghed og Middelmadighed?

Altsaa: enten give lidt efter, eller lade Andre blive skyldige i et Mord. Hvilken Skyld er størst? I detene *Tilfælde bliver Skylden*, at et Menneske ved at give lidt efter, noget modificerer eller accomoderer det Sande, han har forstaaet. Dersom det nu var muligt for et Menneske, at være i absolut Besiddelse af Sandheden, saa vilde dette være absolut uforsvarligt, en uendelig Skyld; thi Den, der er Sandheden, kan ikke give det Mindste efter. Men i dette Tilfælde er dog vel intet Menneske, allermindst i Forhold til andre Mennesker. Ethvert Menneske er selv en Synder. Han forholder sig altsaa ikke som Reen til Syndere, men som Synder til Syndere; thi dette er alle Menneskers fælleds Grundforhold til Christus. Her er altsaa qvit. Inden for dette Grund-Forholds Liighed er han nu deri forskjellig fra de Andre, at han har forstaaet Sandheden noget sandere, eller eier den noget inderligere. – *I det andet Tilfælde er Skylden den*, at lade Andre blive skyldige i et Mord. Hvilken Skyld er nu størst? Det er og bliver dog det stærkeste Udtryk for absolut Overlegenhed over

Andre: at lade dem blive skyldige i Ens Død – for Sandheden. Dette er nemlig ikke blot at udsige om dem, at de i Forhold til En ere Svage, Forblindede, Vildfarende, Middelmaadige, men at de i Forhold til En ere Syndere. De Fleste ere vistnok ikke enige med mig i, hvad der skal sees paa. De mene maaskee, at i Forhold til at være i Besiddelse af Sandheden er denne Heterogenitet den største Prætention at mene at have Sandheden og saa at ville slaae et andet Menneske ihjel, for om muligt at tvinge ham til at antage Sandheden. Nei, en endnu større Prætention er det: at mene saaledes at være i Besiddelse af Sandheden, at man bliver slaaet ihjel for Sandheden, at man lader Andre blive skyldige i at slaae En ihjel for Sandheden.

2. Jeg mener altsaa, at et **Menneske** ikke har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden. Og dog, dog, dette Resultat, det gjør mig saa veemodig. Det er saa veemodigt, at skulle som fra en Erindring, der aldrig skal komme igjen, skilles fra den Tanke, at et Menneske kunde i den Grad have en Overbeviisning, at det faldt ham naturligt, og at han saa ogsaa turde vove, at lade sig slaae ihjel for den, vove, hvad der er Overbeviisningens Trang, at gesticulere paa den til hans Overbeviisnings Grad svarende Maade. – Og dette Resultat har for mig noget Trøstesløst. Dorskere og Dorskere bliver jo Menneskeheden, fordi den bliver mere og mere forstandig; travlere og travlere bliver den, fordi den bliver mere og mere verdslig; det Absolute gaaer mere og mere af Brug; Opvækkelse vil mere og mere blive fornøden. Men hvor skal Opvækkelsen komme fra, naar man ikke tør bruge det eneste sande Opvækkelsesmiddel, at lade sig slaae ihjel for Sandheden, ikke blindt stormende frem, men med roligere Besindighed, end nogen Pengemand beregner Conjecturerne, beregnende dette Skridt. O, og er det dog ikke en *absolut* Forskjel, den mellem Dorskhed, Aandløshed – og Iver, Begeistring! Dog nei, jeg mener, at et *Menneske* ikke har Lov dertil.

3. Forøvrigt er det, filosofisk-dialektisk mærkeligt nok at betænke, at det slet ikke var utænkeligt, at et Menneske kunde blive slaaet ihjel, just fordi han forfægtede denne Anskuelse, at et Menneske ikke har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden. Hvis han saaledes var samtidig med en Tyran (denne være nu et enkelt Menneske eller Mængden), saa vilde maaskee Tyrannen misforstaaet betragte dette som en Satire over sig, og blive saa opbragt, at han slog ham ihjel, ham, der netop forsvarede den Anskuelse, at et Menneske ikke har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden.

E

1. Men har Christendommen i Henseende til mit Problem (om et *Menneske* har Lov til at lade sig slaae ihjel for Sandheden) ikke væsentlig forandret Forholdet? Thi med *Christus* er det, som sagt, een Gang for alle en anden Sag. Han var ikke et *Menneske*, Han var Sandheden, Han kunde derfor ikke Andet, end at lade den syndige Verden blive skyldig i Hans Død.

Altsaa nu det deriverede Forhold til Christus: naar En er Christen og forholder sig til Hedninge, er han saa ikke i Forhold til dem i absolut Sandhed? Og er et Menneske i Forhold til andre stillet saaledes, at han med Sandhed tør paastaae at have den absolute Sandhed, saa er han i Retten, naar han lader sig slaae ihjel for Sandheden. Forskjellen mellem dem er den absolute, og det at blive slaaet ihjel just ogsaa det absolute Udtryk for den absolute Forskjel.

I mine Tanker lader dette sig ikke negte. Min Theori vilde ellers ogsaa komme i den Forlegenhed, at dømme Apostlene og alle De, der vare stillede paa samme Maade. Og dette vilde da være en stor Vildfarelse. Det er egentligen Christendommen, der, just fordi den er Sandheden, har opfundet det, at lade sig slaae ihjel for Sandheden, da Christendommen, ved at være Sandheden, opdagede den uendelige Forskjel mellem Sandhed og Usandhed. Ja det kan kun i Forholdet mellem Christendom og Ikke-Christendom i Sandhed hænde at blive ihjelslagen for Sandheden. Sokrates vil derfor vist ikke paastaae, at han i strengeste Forstand blev ihjelslagen – for Sandheden. Som Ironiker, consequent til det yderste, blev han ihjelslagen for sin Uvidenhed, i hvilken der vistnok i Relation til Græcitetens laae stor Sandhed, men det var dog ikke Sandheden.

2. Men i Forholdet mellem Christen og Christen gjælder min Theorie igjen. Jeg tør, som Christen i Forhold til andre Christne, ikke prætere i den Grad at være i Besiddelse af Sandheden, jeg tør modsætningsviis til dem ikke prætere, at være i absolut Besiddelse af Sandhed, (og i Forhold til Hedninge er Prætentionen, at være i Besiddelse af den absolute Sandhed): ergo tør jeg heller ikke bruge det absolute Udtryk for at have i Modsætning til dem en absolut Pligt mod Sandheden, jeg tør ikke lade dem blive skyldige i at slaae mig ihjel. I Forholdet mellem Christen og Christen kan der som i Forholdet mellem Menneske og Menneske kun være en relativ Forskjel. En Christen turde derfor lade dem blive skyldige i at udlee, bespotte, forhaane ham. Vel er det ogsaa en Skyld at lade dem gjøre sig skyldige i, men saa vidt kan han relativt mod dem have Pligt mod Sandheden, ∴ saa vidt kan han være dem overlegen i at see det Sande. Og saa kan det være en gavnlige Opvækkelse; men der kommer ikke til at begaaes nogen saadan Forbrydelse, som det er umuligt at gjøre god igjen. Skulde det derimod være tilladeligt i Christenheden at lade sig slaae ihjel for Sandheden, saa maatte det først være givet, at den saakaldte Christenhed slet ikke er christen, at den, just som »Aandløshed«, er langt mere hedensk end Hedenskabet var. Den, som, ligeoverfor

Mennesker, der sige sig selv at være Christne, ikke tør benegte, at de ere det (og tør noget Menneske det, hører hertil ikke, hvad kun den Alvidende har, Hjertekjendskab?), han tør heller ikke lade sig slaae ihjel, eller lade de Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel.

3. For de Fleste vilde vistnok hvad jeg her skriver, selv om jeg forelagde dem det, være som uskrevet, ikke være til. Deres Tænkning ender, som viist blev, just der, hvor min begynder.

4. Det simpleste og naturligste Forhold mellem Menneske og Menneske, i Relation til Sandheden, er dette, at »den Enkelte« antager, at »de Andre« have mere Sandhed end han. Derfor forholder han sig underordnet til dem, omdanner sin Mening i Forhold til dem, anseer deres Samtykke for et Criterium paa Sandheden.

Sokratisk allerede, og endnu mere efter Christendommens Lære, er Sandheden i Minoriteten, netop »de Mange« Kriteriet paa Usandhed, netop det Seirende Angiveren, som forraader Usandheden. Men er Sandheden i Minoriteten, saa maae Kjendetegnene paa, at En er i Sandheden, blive polemiske, omvendte: ikke Jubelen og Bifaldet er Kjendetegnet, men Mishaget.

Dog i Relation til andre Mennesker, eller som Christen til andre Christne, tør intet enkelt Menneske, eller ingen enkelt Christen mene at være absolut i Besiddelse af Sandheden: ergo tør han ikke lade Andre blive skyldige i at slaae ham ihjel for Sandheden. Med andre Ord, gjør han det, saa er det egentligen ikke for Sandheden, der er tvertimod noget *Usandt* deri.

Det Usande ligger saa i, at den saaledes Stridende forholder sig blot polemisk til de Andre, blot tænkende paa sig selv, ikke kjerligt betænkende deres Sag. Men saa er han saare langt fra at være dem i Sandhed overlegen eller overlegen i Sandhed; thi Overlegenhed er just at være sin Fjendes Defensor, og som saadan at være bekymret og med mere Indsigt end han vaage over, at han ikke usandt kommer til at blive mere skyldig end han fortjener. O, det seer for de formeentlig Stærke saa nemt ud med at slaae et Menneske ihjel, som kunde de da sagtens: ak, Den, der har en Forestilling om den Skyld at slaae en Uskyldig ihjel, han vil sandeligen prøve sig selv, inden han tillader, at Nogen bliver saaledes skyldig. I denne Selvprøvelse vil han forstaae, at han ikke har Lov til det. Kjerligheden vil altsaa forhindre ham. Det er denne Kjerlighed, som i sin evige guddommelige Fuldkommenhed var i Ham, der, som Sandheden, maatte absolut udtrykke, at Han var det, og derfor lade den ugudelige Verden blive saaledes skyldig – det er denne Kjerlighed i Ham, der bad for Hans Fjender. Forhindre Døden kunde Han ikke, Han var jo og derfor kommen til Verden. Men, da Han offrede sig af Kjerlighed, saa har Han ogsaa (og atter derfor kaldes Han »Offeret«) kjerligt betænkt sine Fjenders Sag. Dette er Eenheden af »Sandheden« og »Kjærligheden«.

Dette er som sagt »denne Mands mange Tanker i et kort Indbegreb«. Da det Hele er Digt, »digterisk Forsøg«, men vel at mærke, af en Tænkner, vil vel den tænksomme Læser finde det i sin Orden, at jeg Intet siger om denne Mands Person; thi just fordi det er Digt, kan jeg jo lige saa godt sige det Ene som det Andet, sige lige hvad jeg vil. Ogsaa i en anden Henseende kan jeg jo, da det Hele er Digt, sige lige hvad jeg vil, betræffende hans Liv, om hvorledes det gik ham, hvad han blev i Verden o. s. v. o. s. v. Men just fordi jeg saaledes **qua** Digter har Digter-Magtfuldkommenhed til at sige lige hvad jeg vil: saa vil jeg i alle disse Henseender Intet sige, for ikke, ved at tale om det Novellistiske, maaskee at bidrage til at bortlede Læserens Opmærksomhed fra det Væsentlige: Tanke-Indholdet.

Om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel

1847

Hvad er det den vildfarende¹Exegese og Speculation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved har den forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradox-Religieuses Sphære tilbage i det Æsthetiske og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære, er kvalitativ Kategorie, nu, i en reduceret Tilstand, kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadan Allehaande. Naar nu det Paradox-Religieuses Sphære afskaffes eller tilbageforklares i det Æsthetiske, saa bliver en Apostel hverken meer eller mindre end et Genie, og saa god Nat Christendom. Aandrigthed og Aand, Aabenbaring og Oprindelighed, Kaldelse af Gud og Genialitet, en Apostel og et Genie: alt dette kommer da til at løbe saa omtrent ud paa Et og det Samme.

1. Vildfarelsen er forøvrigt ikke blot Heterodoxiens men ogsaa Hyper-Orthodoxiens og overhovedet Tankeløshedens.
(tilbage)

Saaledes har en vildfarende Videnskab forvirret Christendommen, og fra Videnskaben har Forvirringen

igjen sneget sig ind i det religiøse Foredrag, saa man ikke sjældent hører Præster, der i al videnskabelig Troskyldighed bona fide prostituere Christendommen. De tale i høie Toner om Apostelen Pauli Aandrigthed, Dybsind, om hans skønne Lignelser o. s. v. – lutter Æsthetik. Skal Paulus betragtes som Genie, saa seer det galt ud for ham; kun præstelig Uvidenhed kan falde paa æsthetisk at anprise ham, fordi den præstelige Uvidenhed ingen Maalestok har, men tænker som saa: naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er det godt. En saadan godmodig og velmenende Tankeløshed har sin Grund i, at den Vedkommende ikke er tugtet op ved den kvalitative Dialektik, der vilde lære ham, at en Apostel just ikke er tjent med, at der bliver sagt noget Godt om ham, naar det er galt, saa han bliver anerkjendt og beundret for at være, hvad der er det Ligegyldige og hvad han væsentligen ikke er, og derover glemmes, hvad han er. En saadan tankeløs Veltalenhed kunde lige saa godt falde paa at rose Paulus som Stilist og Sprogkunstner, eller endnu bedre, da det er bekjendt, at Paulus tillige drev et Haandværk, paastaae, at hans Arbejde som Teltmager skal have været saa fuldendt Mesterværk, at ingen Tapetmager, hverken før eller senere, har kunnet gjøre noget saa Fuldendt – thi naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er Alting godt. Som Genie kan Paulus hverken udholde Sammenligning med Plato eller Shakspeare; som Forfatter af skønne Lignelser kommer han temmelig langt ned; som Stilist er han et aldeles obscuro Navn – og som Tapetmager: ja, det maa jeg sige, jeg veed ikke hvor høit han i denne Henseende kan komme. See, dum Alvorlighed gjør man altid rigtigst i at forvandle til Spøg, og saa kommer Alvoren, Alvoren: at Paulus er Apostel; og som Apostel har han igjen intet, slet intet Svogerskab hverken med Plato eller Shakespeare eller Stilister eller Tapetmagere, de ere alle (Plato lige saa fuldt som Shakespeare og som Tapetmager Hansen) uden nogen Sammenligning med ham.

Et Genie og en Apostel er det kvalitative Forskjellige, ere Bestemmelser, som høre hjemme hver i sin kvalitative Sphære: **Immanentsens og Transcendentsens: 1) Geniet kan derfor vel have noget Nyt at bringe, men dette forsvinder igjen i Slægtens almindelige Assimilation, ligesom DifferentSEN »Genie« forsvinder, saasnart man tænker Evigheden; Apostelen har paradokt noget Nyt at bringe, hvis Nyhed, netop fordi den er væsentlig paradox og ikke en Anticipation i Forhold til Slægtens Udvikling, bliver bestandigt, ligesom en Apostel bliver i al Evighed en Apostel, og ingen Evighedens Immanents sætter ham væsentligen paa lige Linie med alle Mennesker, da han er væsentligen paradox forskjellig. 2) Geniet er hvad han er ved sig selv ∴ ved det han er i sig selv; en Apostel er hvad han er ved sin guddommelige Myndighed. 3) Geniet har kun immanent Teleologie; Apostelen er absolut paradoks teleologisk stillet.**

1. Al Tænken aander i Immanentsen, hvorimod det Paradoxe og Troen danner en kvalitativ Sphære for sig. Immanent er, i Forholdet mellem Menneske og Menneske **qua** Menneske, enhver Different et for den væsentlige og evige Tænkning Forsvindende, et Moment, der momentant vel har sin Gyldighed, men væsentligen forsvinder i Evighedens væsentlige Lighed. Genie er, som Ordet selv siger (**ingenium**, det Medfødte, Primitivitet (**primus**), Originalitet (**origo**), Oprindelighed o. s. v.) Umiddelbarheden, Natur-Bestemmelsen, Geniet *fødes*. Allerede længe førend der kan være Tale om, hvorvidt Geniet nu vil henføre sin sjeldne Begavethed til Gud eller ikke, er det Genie, og er Genie, selv om det ikke gjør det. Med Geniet kan der foregaae den Forandring, at det udvikler sig til at være hvad det *κατα δύναμιν* er, at det kommer i bevidst Besiddelse af sig selv. Forsaa vidt man for at betegne det Nye, et Genie kan have at bringe, bruger Udtrykket »Paradox«, bruges dette dog kun i uvæsentlig Forstand om det transitoriske Paradox, om Anticipationen, der fortætter sig til noget Paradox, hvilket dog igjen forsvinder. Et Genie kan i sin første Meddelen være paradox, men jo mere han kommer til sig selv, jo mere forsvinder det Paradoxe. Et Genie kan maaskee være et Aarhundrede forud for sin Tid og derfor staae som et Paradox, men tilsidst vil Slægten dog saaledes assimilere sig det eengang Paradoxe, saa det ikke mere er paradox. –

Anderledes med en Apostel. Ordet selv tyder paa Forskjellen. En Apostel fødes ikke; en Apostel er en Mand, der af Gud kaldes og beskikkes, af ham sendes i Ærende. En Apostel udvikles ikke saaledes, at han successivt bliver hvad han *κατα δύναμιν* er. Thi forud for det at blive en Apostel gaaer ingen potentiel Mulighed; ethvert Menneske er væsentligen lige nær til at blive det. En Apostel kan aldrig saaledes komme til sig selv, at han bliver sig sit Apostel-Kald bevidst som Moment i sin egen Livs-Udvikling. Apostel-Kaldet er et paradox Faktum, som i første og sidste Øieblik af hans Liv staaer paradox udenfor hans personlige Identitet med sig selv som den Bestemte han er. En Mand er maaskee forlængst kommen til Skjels-Aar og Alder, da bliver han kaldet til Apostel. Han bliver ved dette Kald ikke et bedre Hoved, han faaer ikke mere Phantasie, ikke større Skarpsindighed o. s. v., ingenlunde, han bliver sig selv, men ved det paradoxe Faktum af Gud sendt i et bestemt Ærende. Ved dette paradoxe Faktum er Apostelen i al Evighed gjort paradox forskjellig fra alle andre Mennesker. Det Nye, han kan have at forkynde, er det væsentlige Paradoxe. Hvor længe det end bliver forkyndt i Verden, det bliver væsentligen lige Nyt, lige Paradox, ingen Immanents kan assimilere sig det. Apostelen forholdt sig jo ikke som det ved Naturbegavelse udmærkede Menneske, der var forud for sin Samtid, han var maaskee hvad vi kalde et eenfoldigt Menneske, men ved et paradox Faktum blev han kaldet til at forkynde dette Nye. Selv om Tænkningen vilde mene at kunne assimilere sig Læren: Maaden, paa hvilken Læren kom ind i Verden, kan den ikke assimilere sig; thi det væsentlige Paradox er netop Protesten mod Immanentsen. Men Maaden, paa hvilken en saadan Lære kom ind i Verden, er netop det kvalitative Afgjørende, hvad kun ved Svig eller Tankeløshed kan oversees.

2. Et Genie vurderes reent æsthetisk efter hvad dets Indhold, dets Vægtfylde befindes at være; en Apostel er hvad han er ved at have guddommelig Myndighed. *Den guddommelige Myndighed er det*

qualitative Afgjørende. Det er ikke ved æsthetisk eller filosofisk at vurdere Lærens Indhold, at jeg skal eller kan komme til det Resultat: ergo er Den, der har foredraget denne Lære, kaldet ved en Aabenbaring, ergo er han en Apostel. Forholdet er lige omvendt: den ved en Aabenbaring Kaldede, hvem en Lære betros, argumenterer fra, at det er en Aabenbaring, fra, at han har Myndighed. Jeg skal ikke høre paa Paulus, fordi han er aandrig eller mageløs aandrig, men jeg skal bøje mig under Paulus, fordi han har guddommelig Myndighed; og i ethvert Tilfælde maa det blive Paulus's Ansvar, at han sørger for, at han frembringer dette Indtryk, hvad enten nu Nogen vil bøje sig under hans Myndighed eller ikke. Paulus skal ikke beraabe sig paa sin Aandrigthed, thi saa er han en Nar; han skal ikke indlade sig paa en reen æsthetisk eller filosofisk Discussion af Lærens Indhold, thi saa er han Distract. Nei han skal beraabe sig paa sin guddommelige Myndighed og netop ved den, medens han villigt offerer sit Liv og Alt, *forhindre* alle næsvisse æsthetiske og filosofiske Ligefremheder mod Lærens Indhold og Form. Paulus skal ikke anbefale sig og sin Lære ved Hjælp af de skjønne Billeder, omvendt skulde han vel sige til den Enkelte: »hvad enten nu Lignelsen er skjøn eller den er luslidt og afdanket, det er ligemeget, Du skal betænke, at Det jeg siger er mig betroet ved en Aabenbaring, saa det er Gud selv eller den Herre Jesus Christus der taler, og Du skal ikke formastelig indlade Dig paa at kritisere Formen. Jeg kan ikke, jeg tør ikke tvinge Dig til at lyde, men jeg gjør Dig, gennem Din Samvittigheds Forhold til Gud, evigt ansvarlig for Dit Forhold til denne Lære derved, at jeg har forkyndt den som mig aabenbaret og altsaa forkyndt den med guddommelig Myndighed.«

Myndigheden er det qualitativt Afgjørende. Eller er der ikke, endog blot indenfor det menneskelige Livs Relativitet, om den end immanent forsvinder, en Forskjel mellem et Kongebud og en Digters eller en Tænkers Ord? Og hvilken er Forskjellen, uden den, at Kongebudet har Myndighed, og derfor forbyder al æsthetisk og kritisk Næsvished med Hensyn til Form og Indhold. Digteren, Tænkeren derimod har, end ikke indenfor denne Relativitet, nogen Myndighed, hans Udsagn vurderes reent æsthetisk eller filosofisk ved at vurdere Indhold og Form. Men hvad er det vel der fra Grunden har forvirret det Christelige, uden det, at man først i Tvivlen saa noget nær er bleven uvis, om der er en Gud til, og saa, at man i Oprørskhed mod alle Autoriteter har glemt hvad Myndighed er, og dens Dialektik. En Konge er saaledes sandselig til, at man sandseligt kan forvisse sig derom, og gjøres det fornødent, kan dog maaskee Kongen ret sandseligt forvisse En om, at han er til. Men saaledes er Gud ikke til. Dette har Tvivlen benyttet til at bringe Gud paa lige Linie med alle dem, som ingen Myndighed har, paa lige Linie med Genier, Digttere og Tænkere, hvis Udsagn slet og ret blot vurderes æsthetisk eller filosofisk; og dersom det saa er godt sagt, saa er Manden Genie – og dersom det saa er ualmindelig godt sagt, saa, saa er det Gud, der har sagt det!!!

Paa den Maade practiseres Gud egentligen udenfor. Hvad skal han gjøre? Standser Gud et Menneske paa hans Vei, kalder ham ved en Aabenbaring, og sender ham udrustet med guddommelig Myndighed til de øvrige Mennesker: da sige disse til ham: fra hvem er Du? Han svarer: fra Gud. Men see, Gud kan nu ikke paa en saadan sandselig Maade hjælpe sin Udsending, som en Konge kan det, der giver ham Soldater eller Politie-Betjente med, eller hans Ring, eller hans Haandskrift som Alle kjende, kort Gud kan ikke være Menneskene til Tjeneste med at skaffe dem en sandselig Vished for, at en Apostel er en Apostel – dette vilde ogsaa være Nonsens. Selv Miraklet, hvis Apostelen har denne Gave, giver ingen sandselig Vished; thi Miraklet er Troens Gjenstand. Og desuden er det da Nonsens at faae *sandselig* Vished om, at en Apostel er en Apostel (den paradoxe Bestemmelse af et Aands Forhold), ligesom det er Nonsens at faae *sandselig* Vished om, at Gud er til, da jo Gud er *Aand*. Altsaa Apostelen siger, at han er fra Gud. De Andre svare: ja saa, saa lad os see, om Din Læres Indhold er guddommelig, thi saa ville vi antage den, samt at den er Dig aabenbaret. Paa den Maade er baade Gud og Apostelen narret. Den Kaldedes guddommelige Myndighed skulde netop være det sikke Værn, der betryggede Læren og holdt den paa det Guddommeliges majestætiske Afstand fra Næsvisheder, istedetderfor maa Lærens Indhold og Form lade sig recensere og oversnøfle – for at man ad den Vei kan komme til det Resultat, om det nu var en Aabenbaring eller ikke; og imidlertid maa formodentligen Apostelen og Gud vente i Porten eller hos Portneren, indtil Sagen bliver afgjort af de Vise paa 1ste Sahl. Den Kaldede skulde efter Guds Bestemmelse bruge sin guddommelige Myndighed til at jage alle Næsvisse bort, der ikke vil lystre men raisonnere; og istedet derfor faae Menneskene i en Fart Apostelen forvandlet til en Examinand, der saadan kommer tiltorvs med en ny Lære.

Hvad er da Myndighed? Er Myndighed Lærens Dybsind, dens Fortrinlighed, dens Aandrigthed? Ingenlunde. Dersom Myndighed saaledes blot skulde betegne, i en anden Potens eller redupliceret, at Læren er dybsindig: saa er der netop ingen Myndighed; thi hvis da en Lærende heelt og fuldt ved Forstaaelsen tilegnede sig denne Lære, saa blev der jo ingen Forskjel tilbage mellem Læreren og den Lærende. Myndighed er derimod Noget, som bliver uforandret, som man ikke kan erhverve ved paa det fuldeste at have forstaaet Læren. *Myndighed er en specifik Qualitet, der træder til andetstedsfra og netop qualitativt gjør sig gjældende, naar Udsagnets eller Gjerningens Indhold æsthetisk er sat i Indifferents.* Lad os tage et Exempel, saa simpelt som muligt, hvor dog Forholdet viser sig. Naar Den, der har Myndigheden til at sige det, siger til et Menneske: gaa! og naar Den, der ikke har Myndigheden, siger: gaa! saa er jo Udsagnet (gaa!) og dets Indhold identisk, æsthetisk vurderet er det om man saa vil lige godt sagt, men Myndigheden gjør Forskjellen. Dersom Myndigheden ikke er det Andet (το ετερον), dersom den paa nogen Maade blot skulde betegne en Potensen indenfor Identiteten, saa er der netop ingen Myndighed. Dersom saaledes en Lærer er sig begejstret bevidst, at han selv eksisterende udtrykker og har udtrykt, med Opoffelse af Alt, den Lære han forkynder: saa kan denne Bevidsthed vel give ham en vis og en fast Aand, men den giver ham ikke

Myndighed. Hans Liv som Beviis for Lærens Rigtighed er ikke det Andet (το ετερον) men er en simpel Fordoblelse. Det at han lever efter Læren beviser ikke, at den er rigtig; men fordi han er selv overbeviist om Lærens Rigtighed, derfor lever han efter den. Derimod, hvad enten en Politie-Officiant f. Ex. er en Slyngel, eller han er en retskaffen Mand, saasnt han er i Function, har han Myndighed.

For nærmere at belyse dette for den paradox-religieuse Sphære saa vigtige Begreb: Myndighed, skal jeg forfølge Myndighedens Dialektik. I *Immanentsens Sphære lader Myndigheden sig slet ikke tænke, eller den lader sig kun tænke som forsvindende*¹. Forsaavidt der da i de politiske, borgerlige, sociale, huslige, disciplinaire Forhold er Tale om Myndighed, eller Myndighed udøves, er Myndigheden dog kun et transitorisk Moment, et Forsvindende, der enten allerede i Timeligheden senere forsvinder, eller forsvinder, forsaavidt Timeligheden og Jordlivet selv er et transitorisk Moment, der forsvinder med alle dens Differentser. Til Grund for ethvert Forhold mellem Menneske og Menneske qua Menneske kan kun *tænkes* at ligge Forskjelligheden indenfor Immanentsens Identitet, det er, den væsentlige Lighed. Det ene Menneske kan ikke *tænkes* (saa hører al Tænkning op, som den ganske consequent gjør det i det Paradox-religieuses og Troens Sphære) ved en specifik Qvalitet at være forskjellig fra alle andre. Alle menneskelige Differentser mellem Menneske og Menneske qua Menneske forsvinde for Tænkningen som Momenter i Identitetens Totale og Qvalitet. I Momentet skal jeg være saa god at respektere og lystre Differentserne; men det er mig tilladt, religieust at opbygges ved den Vished, at i Evigheden forsvinde Differentserne, den der udmærker mig og den der nedtrykker mig. Som Undersaat skal jeg ære og lyde Kongen med udeelt Sjel, men det er mig tilladt religieust at opbygges ved den Tanke, at væsentligen er jeg Borger i Himlen, og at jeg, hvis jeg engang der træffer sammen med den afdøde Majestæt, da skal jeg ikke være forpligtet i undersaatlig Lydighed mod ham.

1. Maaskee gaaer det een og anden Læser her, som det gaaer mig, at jeg i Anledning af dette om »Myndighed«, kommer til at tænke paa Mag.Kierkegaards »opbyggelige Taler«, hvor det saa stærkt accentueres og fremhæves, ved ordret og hver eneste Gang i Forordet at blive gjentaget: »det er ikke *Prædikener*, fordi Forf. ikke har *Myndighed* til at prædike.« Myndighed er enten en apostolisk Kaldelses eller Ordinationens specifikke Qvalitet. At prædike er just at bruge Myndighed; og at dette er det at prædike, er just aldeles glemt i vor Tid.
(tilbage)

Saaledes altsaa med Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske. *Men mellem Gud og Menneske er der en evig væsentlig kvalitativ Forskjel*, hvilken ingen uden en formastelig Tænkning kan lade forsvinde i den Blasphemie, at Gud og Menneske vel i Endelighedens transitoriske Moment differentiere sig, saa det bør sig Mennesket her i dette Liv at lyde og tilbede Gud, men i Evigheden skulde Forskjellen forsvinde i den væsentlige Lighed, saa Gud og Mennesket blev Ligemænd i Evigheden, ligesom Kongen og Kammertjeneren.

Mellem Gud og Menneske er og bliver der altsaa en evig, væsentlig kvalitativ Forskjel. *Det paradox-religieuse Forhold* (hvilket ganske rigtigt ikke lader sig tænke, men kun troe), *fremkommer da, naar Gud beskikker et enkelt Menneske til at have guddommelig Myndighed*, vel at mærke i Forhold til det ham af Gud Betroede. Den saaledes Kaldede forholder sig ikke i Forholdet: Menneske til Menneske qua Menneske; han forholder sig ikke i en kvantitativ Different (som Genie, udmærket Begavet o. s. v.) til andre Mennesker. Nei, han forholder sig paradox ved at have en specifik Qvalitet, som ingen Immanents kan tilbagekalde i Evighedens Lighed; thi den er væsentlig paradox og *efter* Tænkningen (ikke før, foran Tænkningen) mod Tænkningen. Har en saadan Kaldet en Lære at bringe efter guddommelig Ordre, og et andet Menneske, lad os tænke det, af sig selv og ved sig selv udfandt det Samme: saa blive disse Tvende dog i al Evighed ikke lige; thi den første er ved sin paradox specifikke Qvalitet (den guddommelige Myndighed) forskjellig fra ethvert andet Menneske, og fra den immanent til Grund for alle andre menneskelige Differentser liggende Bestemmelse af den væsentlige Lighed. Bestemmelsen »en Apostel« hører hjemme i Transcendentsens Sphære, den paradox-religieuse Sphære, som, ganske consequent, ogsaa har et kvalitativt forskjelligt Udtryk for andre Menneskers Forhold til en Apostel: de forholde sig nemlig troende til ham, medens al Tænkning ligger og er og aander i Immanentsen. Men Troen er ikke en transitorisk Bestemmelse, saalidet som Apostelens paradox Qvalification var et Transitorisk.

I Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske var der altsaa ingen *bestaaende* eller *bestandig* Myndighedens Different *tænkelig*, den var et Forsvindende. Lader os imidlertid et Øieblik dvæle ved nogle Exempler paa saadanne saakaldte og i Timelighedens Vilkaar sande Myndigheds-Forhold mellem Menneske og Menneske qua Menneske, for derved at blive opmærksom paa den væsentlige Betragtning af Myndigheden. En Konge antages jo at have Myndighed. Hvoraf kommer det nu, at man endog støder sig over, at en Konge er aandrig, Kunstner o. s. v.? Det kommer dog vel deraf, at man hos ham væsentligen accentuerer den kongelige Myndighed, og i Sammenligning med denne finder almindeligere Bestemmelser af menneskelig Different at være et Forsvindende, et Uvæsentligt, et forstyrrende Tilfældigt. Et Regjerings-

Collegium antages at have Myndighed i sin bestemte Kreds. Hvoraf kommer det nu, at man vilde stødes, hvis et saadant Collegium i sine Decreter f. Ex. var virkelig aandrig, vittig, dybsindig? Fordi man ganske rigtigt kvalitativt accentuerer Myndigheden. At spørge om en Konge er Genie – for i saa Fald at ville lyde ham, er i Grunden Majestæts-Forbrydelse; thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af Underkastelse under Myndighed. At ville lyde et Collegium, dersom det kan sige Vittigheder, er i Grunden at gjøre Nar af Collegiet. At ære sin Fader, fordi han er et udmærket Hoved, er Impietet.

Dog, som sagt, i Forholdet mellem Menneske og Menneske qua Menneske er Myndigheden, om den end er, et Forsvindende, og Evigheden afskaffer al jordisk Myndighed. Men nu i Transcendentsens Sphære. Lad os tage Exemplet saa simpelt, men netop derfor ogsaa saa iøjnefaldende som muligt. Naar Christus siger: »der er et evigt Liv;« og naar theologisk Candidat Petersen siger »der er et evigt Liv«: saa sige de Begge det Samme, der er ikke i det første Udsagn indeholdt mere Deduction, Udvikling, Dybsind, Tankefylde end i det sidste; begge Udsagnene ere, æsthetisk vurderede, lige gode. Og dog er der vel en evig kvalitativ Forskjel! Christus er, som Gud-Mennesket, i Besiddelse af den specifikke Myndigheds Qualitet, hvilken ingen Evighed kan mediere, eller lægge Christus paa lige Linie med den væsentlige menneskelige Ligelighed. Christus lærte derfor med Myndighed. At spørge om Christus er dybsindig, er Blasphemie, og er Forsøg paa underfundigt (det være nu bevidst eller ubevidst) at tilintetgjøre Ham; thi i Spørgsmaalet er indeholdt en Tvivl i Retning af Hans Myndighed, og gjort et Forsøg paa i næsviis *Ligefremhed* at ville vurdere og censurere Ham, som var Han til Examen og skulde overhøres, istedetfor at Han er den, hvem al Magt er given i Himlen og paa Jorden.

Dog sjældent, saare sjældent hører eller læser man nuomstunder et religiøst Foredrag, der er ganske correct. De bedre af dem fuske dog gjerne en Smule i, hvad man kunde kalde det ubevidste eller det velmeente Oprør, idet de forsvare og hævde det Christelige af yderste Kraft – i feile Kategorier. Lad mig tage et Exempel, det første det bedste. Jeg tager det helst af en Tydsker, saa veed jeg da, at Ingen, ikke den Dummeste og ikke den Arrigste, kan falde paa, at jeg skriver dette om en Sag, der i mine Tanker er uendelig vigtig, – for at sigte til een eller anden Geistlig. Biskop *Sailer*¹ prædiker i en Homilie paa femte Søndag i Fasten over Texten Joh. VIII. 47–51. Han vælger disse to Vers: »Wer von Gott ist, der höret Gottes Wort, og, Wer mein Wort hält, der siehet den Tod nicht; og siger derpaa: es sind in diesen Worten des Herrn drei große Räthsel gelöset, mit denen sich die Menschen von jeher den Kopf so oder anders zerbrochen haben.« Der har vi det. Det Ord: Räthsel, og især drei große Räthsel, og saa i næste Sætning, mit denen die Menschen *den Kopf sich zerbrochen* haben, fører strax Tanken hen til det Dybsindige i intellectuel Forstand, det Grundende, det Grublende, det Speculerende. Men hvorledes kan dog vel et simpelt apodictisk Udsagn være dybsindigt? et apodictisk Udsagn, der kun er hvad det er derved, at Den og Den har sagt det; et Udsagn, der slet ikke vil forståes eller udgrundes, men blot troes. Hvorledes kan et Menneske falde paa, at en Gaade skulde være løst, i Retning af det grublende og grundende Dybsindige, ved et ligefremt Udsagn, ved et Assertum? Spørgsmaalet er jo: er der et evigt Liv? Svaret er: der er et evigt Liv. Hvor i al Verden stikker nu det Dybsindige? Dersom Christus ikke er Den, som har sagt det, og dersom Christus ikke er Den, han har sagt sig at være, saa maa jo, hvis Udsagnet i sig selv er dybsindigt, det Dybsindige alligevel være at finde. Lad os tage Hr. theologisk Candidat Petersen, der jo ogsaa siger: der er et evigt Liv. Hvo i al Verden vilde det dog vel falde paa at beskyldte ham for Dybsindighed paa Grund af et ligefremt Udsagn? Det Afgjørende ligger saaledes ikke i Udsagnet, men i at det er Christus der har sagt det; men det Confunderende er, at man ligesom for at lokke Menneskene til at troe, taler noget om det Dybsindige og det Dybsindige. En christelig Præst maa, hvis han vil tale correct, ganske simpelt sige »vi har Christi Ord for, at der er et evigt Liv: dermed er den Ting afgjort. Her er ikke Tale hverken om Hovedbrud eller Speculation, men om, at det er Christus, der, ikke i Egenskab af Dybsindig, men med sin guddommelige Myndighed har sagt det.« Lad os gaae videre, lad os antage, at En troer, at der er et evigt Liv, fordi Christus har sagt det, saa gaaer han jo netop troende uden om al det Dybsindige og det Grublende og Grundende, »hvormed man bryder sit Hoved«.

Derimod lad os tage En, der dybsindigt vil bryde sit Hoved med det Spørgsmaal om Udødeligheden: mon han ikke vil have Ret i at benegte, at det ligefremme Udsagn er et dybsindigt Svar paa Spørgsmaalet? Det Plato siger om Udødeligheden er virkelig dybsindigt, vundet ved en dyb Grunden; men stakkels Plato har heller ingen Myndighed.

---

1. cfr. *Evangelisches aus Joh. Michael Sailers religiösen Schriften*, v.Dr.A. Gebauer. Stuttgart 1846. Pag. 34. 35.
(tilbage)

Sagen er imidlertid denne. Tvivlen og Vantroen, der gjør Troen forfængelig, har blandt Andet ogsaa gjort Menneskene generede ved at lyde, ved at bøie sig under Myndighed. Denne Oprørskhed sniger sig ind selv i de Bedres Tankegang, dem maaskee ubevidst, og saa begynder alt dette Forskruede, som i Grunden er Forræderie, om det Dybe og det Dybe, og det Vidunderlig-deilige, som man kan skimte o. s. v. Skulde man derfor med eet bestemt Prædikat betegne det christelig-religiøse Foredrag, som det nu høres og læses, da maatte man sige, det er *affectedet*. Naar man ellers taler om en Præsts Affectation, tænker man maaskee paa, at han pynter og sminker sig, eller at han sødligt smægter med Stemmen, eller at han norsk snurrer paa R og rynker Brynet, eller at han anstrænger sig i Kraftstillinger og i Opvækkelsens Spring o. s. v. Dog alt Sligt er mindre vigtigt, om det end altid var ønskeligt, at det ikke var. Men det Fordærlige er, naar

Prædike-Foredragets Tankegang er affecteret, naar dets Rettroenhed naaes ved at lægge Accenten paa et reent forkeert Sted, naar det i Grunden opfordrer til at troe paa Christus, prædiker Troen paa Ham paa Grund af Det, som slet ikke kan blive Troens Gjenstand. Dersom en Søn vilde sige »jeg lyder min Fader, ikke fordi han er min Fader, men fordi han er Genie, eller fordi hans Befalinger altid ere dybsindige og aandrige«: saa er denne sønlige Lydighed affecteret. Sønnen accentuerer noget reent Forkeert, accentuerer det Aandrige, det Dybsindige ved en *Befaling*, medens en Befaling netop er ligegyldig mod denne Bestemmelse. Sønnen vil lyde i Kraft af Faderens Dybsindighed og Aandrighed; og i Kraft deraf kan han netop ikke *lyde* ham, thi hans kritiske Forhold i Retning af, om nu Befalingen er dybsindig og aandrig, underminerer Lydigheden. Og saaledes er det ogsaa Affectation, naar der er saa megen Tale om at tilegne sig Christendommen og troe Christus, formedelst Lærens Dybsindighed og Dybsindighed. Man tilegner sig Rettroenheden ved at accentuere noget aldeles Forkeert. Den hele moderne Spekulation er derfor affecteret ved at have afskaffet *Lydigheden* paa den ene Side og *Myndigheden* paa den anden Side, og ved saa desuagtet at ville være rettroende. En Præst, der er aldeles correct i sit Foredrag, maa tale saaledes, idet han anfører et Ord af Christus: »Dette Ord er af Den, hvem, ifølge hans eget Udsagn, al Magt er given i Himlen og paa Jorden. Du maa nu, m. T., overveie med Dig selv, om Du vil bøie Dig under denne Myndighed eller ikke, antage og troe Ordet eller ikke. Men vil Du det ikke, da gaae for Gud i Himlens Skyld ikke hen og antag Ordet, fordi det er aandrigt eller dybsindigt, eller vidunderlig-deiligt, thi dette er Gudsbespottelse, det er at ville criticere Gud.« Saasnart nemlig Myndighedens, den specifik-paradoxe Myndigheds Dominant er sat i, saa er alle Forhold kvalitativt forandrede, saa er den Art Tilegnelse, som ellers er tilladelig og ønskelig, en Brøde og Formastelighed.

Men hvorledes kan nu Apostelen bevise, at han har Myndigheden? Kunde han *sandseligt* bevise det, saa var han netop ingen Apostel. Han har intet andet Beviis end sit eget Udsagn. Og saaledes maa det netop være; thi ellers kom jo den Troende i et ligefremt Forhold til ham, ikke i et paradox. I de transitoriske Forhold af Myndighed mellem Menneske og Menneske qua Menneske vil Myndigheden i Regelen være sandselig kjendelig paa Magten. En Apostel har intet andet Beviis end sit eget Udsagn, og i det Høieste sin Villighed til med Glæde at ville lide Alt for dette Udsagns Skyld. Hans Tale vil i den Henseende være kort »jeg er kaldet af Gud; gjører I nu ved mig, hvad I vil, hudfletter mig, forfølger mig, men mitsidste Ord bliver mit første: jeg er kaldet af Gud; og jeg gjør Eder evigt ansvarlige for hvad I gjøre mod mig.« Dersom det i Virkeligheden var saa, lad os tænke det, at en Apostel havde i verdslig Forstand Magten, havde stor Indflydelse og mægtige Forbindelser, ved hvilke Kræfter man seirer over Menneskenes Meninger og Domme, - dersom han da brugte den, havde han **eo ipso** forspildt sin Sag. Ved at bruge Magten bestemte han nemlig sin Stræben i væsentlig Identitet med de andre Menneskers, og dog er en Apostel kun hvad han er ved sin paradoxe Heterogenitet, ved at have guddommelig Myndighed, hvilken han absolut uforandret kan have, selv om han, som Paulus siger, af Menneskene ikke agtes mere værd end det Snavs, hvorpaa de træde.

3. *Geniet har kun immanent Teleologie; Apostelen er paradox teleologisk stillet.*

Dersom ellers noget Menneske kan siges at være absolut teleologisk stillet, saa er det en Apostel. Den ham meddeelte Lære er ikke en Opgave, der er givet ham at grunde over, den er ikke givet ham for hans egen Skyld, han er tvertimod i Ærende og har at forkynde Læren og at bruge Myndigheden. Saa lidet som Den, der bliver sendt i Byen med et Brev, har med Brevets Indhold at gjøre, men kun med at overbringe det; saa lidet som Ministeren, der sendes til et fremmed Hof, har noget Ansvar for Budskabets Indhold, men kun at besørge det rigtigt: saaledes har en Apostel hovedsageligen ene og alene at være tro i Tjenesten, hvilken er at rygte sit Ærende. Deri ligger væsentligen en Apostels opoffrende Liv, selv om han aldrig blev forfulgt, deri, »at han selv fattig kun har at gjøre Andre rige«, at han aldrig tør give sig Tid eller Ro eller Sorgløshed til i gode Dage, **i otium** at beriges ved Det, ved hvis Forkyndelse han beriger Andre. Han er, aandelig forstaaet, som den travle Husmoder, der neppe faaer Tid til selv at spise, for at lave Maden til de mange Munde. Og om han, idet han begyndte, turde haabe et langt Liv, hans Liv vil dog indtil det Sidste blive uforandret, thi der vil altid være Nye og Nye at forkynde Læren. Skjøndt en Aabenbaring er det paradoxe Faktum, som overgaaer Menneskets Forstand, kan man dog nok forstaae saa meget, hvad ogsaa overalt har viist sig: at et Menneske kaldes ved en Aabenbaring til at gaae ud i Verden, til at forkynde Ordet, til at handle og lide, til det uafbrudte virksomme Liv som Herrens Sendebud. At derimod et Menneske ved en Aabenbaring skulde kaldes til at sidde hen i uskiftet Bo, i et virksomt literairt **far niente**, til at være momentant aandrig og derpaa Samler og Udgiver af sin Aandrigheds Uvisse: er noget nær en blasphemisk Tanke.

Anderledes med et Genie; det har kun immanent Teleologie, det udvikler sig selv, og idet det udvikler sig selv, projekterer denne dets Selv-Udvikling sig som dets Virken. Det faaer da nok Betydning, maaskee endog stor Betydning, men det er ikke sig selv teleologisk stillet i Forhold til Verden og Andre. Et Genie lever i sig selv; og det kan humoristisk leve i en tilbagetrukken Selvtilfredshed uden derfor at tage sin Begavethed forfængeligt, naar det blot, uden Hensyn til om Andre have Gavn deraf eller ikke, med Alvor og Flid udvikler sig selv, følgende sin egen Genius. Geniet er derfor ingenlunde uvirksomt, det arbejder maaskee i sig selv mere end ti Forretningsmænd, det præsterer maaskee saare Meget, men hver dets Præstation har intet τέλος udenfor. Dette er paa engang Geniets Humanitet og dets Stolthed: Humaniteten ligger i, at det ikke bestemmer sig teleologisk i Forhold til noget andet Menneske, som var der Nogen, der trængte til det; Stoltheden ligger i, at det immanent forholder sig til sig selv. Det er beskedent af Nattergalen, at den ikke fordrer, at Nogen skal høre paa den; men det er ogsaa stolt af Nattergalen, at den slet ikke vil være vidende

om, hvorvidt Nogen hører paa den eller ikke. Geniets Dialektik vil især være til Anstød i vor Tid, hvor Mængden, Massen, Publikum og andre saadanne Abstraktioner intendere at vende op og ned paa Alt. Det høistærede Publikum, den herskesyge Mængde vil, at Geniet skal udtrykke, at han er til for dens eller for deres Skyld; det høistærede Publikum, den herskesyge Mængde seer blot den ene Side af Geniets Dialektik, støder an paa Stoltheden, og mærker ikke, at dette Samme ogsaa er Ydmygheden og Beskedenheden. Det høistærede Publikum, den herskesyge Mængde vilde derfor ogsaa tage en Apostels Existents forfængeligt. Thi vel er det sandt, at han absolut er til for Andres Skyld, udsendes for Andres Skyld; men det er ikke Mængden og ikke Menneskene og ikke det høistærede Publikum, og ikke engang det høistærede dannede Publikum, der er hans Herre eller hans Herrer – det er Gud; og Apostelen er Den, der har *guddommelig Myndighed* til at *befale* baade Mængden og Publikum.

Geniets humoristiske Selvtilfredshed er Eenheden af beskeden Resignation i Verden og stolt Opløftelse over Verden, er Eenheden af at være en unyttig Overflødighed og en kostelig Prydelse. Er Geniet en Kunstner, da frembringer han sit Kunstværk, men hverken han eller hans Kunstværk har noget $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ udenfor. Eller det er en Forfatter, der tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden og bestemmer sig humoristisk som Lyriker. Det Lyriske har ganske rigtigt intet $\tau\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ uden for sig; om En skriver en Pagina Lyrik eller Folianter Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde, maaskee ofte gennem Smerte og Anstrengelse; men han har intet med Andre at skaffe, han skriver ikke *for at*, for at oplyse Menneskene, for at hjælpe dem paa rette Vei, for at sætte Noget igjennem, kort han skriver ikke: *for at*. Og saaledes med ethvert Genie. Intet Genie har et »for at«; Apostelen har *absolut paradox* et »for at«.